

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут державного управління
Кафедра державного управління і місцевого самоврядування

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеня магістра

студента Казаріної Яни Віталіївни

академічної групи 281м-21з-3 ІДУ

спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

на тему: «Участь громадських організацій у формуванні та реалізації
молодіжної політики»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	Бородін Є.І.			
розділів:				

Рецензент:				
------------	--	--	--	--

Нормоконтролер:	Вишневіська О.В.			
-----------------	------------------	--	--	--

Дніпро
2022

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка кваліфікаційної роботи ступеня магістра на тему «Участь громадських організацій у формуванні та реалізації молодіжної політики».

92 стор., 2 табл., 5 рис., 1 додаток, 58 джерел.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО, МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА, ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ, СТЕЙК-ХОЛДЕРИ, ВЗАЄМОДІЯ, ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОЛОДІ.

Об'єкт дослідження – процеси формування та реалізації державної молодіжної політики у множинності їх учасників та стейкхолдерів.

Предмет дослідження – механізми та інструменти участі громадських організацій у формуванні та реалізації державної молодіжної політики.

Мета дослідження – пошук шляхів удосконалення механізмів та інструментів участі громадських організацій у формуванні та реалізації державної молодіжної політики в Україні.

У першому розділі проведено аналіз теоретичних аспектів та стану нормативно-правового врегулювання участі громадських організацій у формуванні та реалізації молодіжної політики в Україні. Другий розділ присвячено дослідженню досвіду взаємодії громадських організацій з органами публічної влади та кращих практик залучення організацій громадянського суспільства до реалізації молодіжної політики. У третьому розділі сформувано рекомендації та пропозиції щодо вирішення окремих нормативних та методологічних завдань задля покращення інституційної взаємодії влади та громадськості у сфері молодіжної політики.

Сфера практичного застосування результатів роботи – органи публічної влади, інститути громадянського суспільства.

ABSTRACT

Explanatory note of the master's degree qualification work on the topic "Participation of public organizations in the formation and implementation of youth policy".

92 pages, 2 tables, 5 figures, 1 applications, 58 sources.

PUBLIC ADMINISTRATION, CIVIL SOCIETY, YOUTH POLICY, PUBLIC ORGANIZATIONS, STAKEHOLDERS, INTERACTION, PUBLIC ADMINISTRATIVE POTENTIAL OF YOUTH.

The object of the research is the processes of formation and implementation of the state youth policy in the multiplicity of their participants and stakeholders.

The subject of the study is the mechanisms and tools of participation of public organizations in the formation and implementation of the state youth policy.

The purpose of the research is to find ways to improve the mechanisms and tools of participation of public organizations in the formation and implementation of state youth policy in Ukraine.

In the first chapter, an analysis of theoretical aspects and the state of regulatory regulation of the participation of public organizations in the formation and implementation of youth policy in Ukraine was carried out. The second chapter is dedicated to researching the experience of interaction of public organizations with public authorities and the best practices of involving civil society organizations in the implementation of youth policy. In the third section, recommendations and proposals for solving individual normative and methodological tasks for the improvement of institutional interaction between the authorities and the public in the field of youth policy are formed.

The field of practical application of work results is public authorities, civil society institutions.

ЗМІСТ

Стор.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ТА ПРАВОВІ ФОРМИ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК СУБ'ЄКТА МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ	10
1.1. Теоретичні аспекти участі громадських організацій у формуванні та реалізації молодіжної політики	10
1.2. Нормативно-правові основи участі громадських організацій у формуванні молодіжної політики в Україні	25
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ УЧАСТІ МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ	37
2.1. Аналіз інструментів взаємодії громадських організацій з органами публічної влади у формуванні молодіжної політики	37
2.2. Дослідження форм та практик залучення організацій громадянського суспільства до реалізації молодіжної політики	50
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ СПІВРОБІТНИЦТВА ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ	61
3.1 Розвиток кращих практик участі молодіжних громадських організацій у здійсненні державної молодіжної політики	61
3.2. Напрями удосконалення молодіжної політики на основі взаємодії із громадськими організаціями молоді	78
ВИСНОВКИ	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	93
ДОДАТОК	99

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ОГС – організації громадянського суспільства

ГО – громадські організації

ОМС – органи місцевого самоврядування

ВСТУП

Актуальність обраної тематики роботи. Проблематика залучення громадських організацій до процесів формування та реалізації молодіжної політики є вкрай актуальною з огляду на формування в Україні нової парадигми публічного управління, розвитку форм та практик доброго урядування та змін, що відбулися у державі останнім часом. Сьогодні існує гостра потреба у пошуку якісно нових форм взаємодії між організаціями громадянського суспільства та органами публічної влади у процесах формування, аналізу та реалізації публічних політик. Цей процес набуває особливого значення у сфері молодіжної політики, де спостерігаються протиріччя між актуальними соціальними орієнтирами молоді та рудиментами адміністративно-командної системи, налаштованої на прийняття публічно-управлінських рішень вузьким колом осіб, наділених владними повноваженнями. Саме ці аспекти проблеми зумовили вибір теми дипломного дослідження.

Опис передумов виникнення проблемної ситуації. Проблема участі громадськості у виробленні політик є узагальненим прагненням громадянського суспільства зайняти особливе місце у системі соціального управління, долучитися до процесів державотворення і публічної політики. З точки зору специфіки державної молодіжної політики слід відзначити тривалий історичний поступ різних інституцій громадянського суспільства до ролі суб'єкта державної молодіжної політики, який визначився у свій час «Революцією на граніті», Помаранчевою революцією та Революцією Гідності. У ході цих соціально-політичних змагань ключовою вимогою молодіжного руху, який уособлював собою зрілість інститутів громадянського суспільства, була здатність влади чути, емпатувати, сприяти та враховувати інтереси молоді у прийнятті політичних рішень. Невирішеність, часткове ігнорування такої вимоги час від часу актуалізували дану проблему у сучасній політичній історії України, стали причиною не тільки зростання соціальної та політичної

активності молодіжних рухів, але й спричинили науковий інтерес до даної проблематики, зумовили необхідність обґрунтування соціальної позиції молодіжних громадських організацій у взаєминах із владою.

Стан і ступінь розробки проблематики в спеціальній літературі. Аналіз стану і ступеня розроблення основної проблеми дослідження є одним із найважливіших завдань кваліфікаційної роботи. Слід звернути увагу, що дослідженням проблем становлення та розвитку молодіжного руху в Україні, включаючи відносини між молодіжними організаціями та державою, досліджували вітчизняні науковці В. Барабаш, Є. Бородін, М. Головатий, В. Головенько, О. Корнієвський, В. Кулик, В. Якушик та інші.

Питання формування та реалізації державної молодіжної політики піднімали у своїх працях Г. Коваль, М. Канавець, Н. Метьолкіна, В. Орлов, К. Плоский та інші. Дані дослідження стали теоретичною основою для ґрунтовного аналізу проблематики кваліфікаційної роботи. У своїх вишукуваннях ми спиралися також на європейський досвід та кращі практики молодіжної політики, рекомендовані органами Ради Європи.

В той же час, практика свідчить, що нові соціальні та політичні умови вимагають переосмислення попереднього досвіду та формування на основі наукової ретроспективи нових підходів до вироблення засад взаємодії розробників та втілювачів державної політики стосовно молоді із організаціями громадянського суспільства.

Первинне формулювання і значущість розв'язуваної проблеми. Проблема участі громадських організацій у формуванні та реалізації молодіжної політики в рамках даного дослідження розуміється як суперечність між суспільно значущими цілями державної молодіжної політики та недостатньою залученістю до діяльності щодо її формування та реалізації організацій громадянського суспільства, що стримує розвиток партнерських відносин між владою та громадськістю та має негативні наслідки для розвитку демократичного суспільства. Визначена розбіжність між реальним станом і очікуваним результатом являє собою комплекс проблем політичного,

економічного, соціального та управлінського характеру, що поширені у масштабі держави та громад, є гостро вираженими та тягнуть за собою негативні наслідки, а саме тому викликають дослідницький і практичний інтерес і мають бути вирішені для забезпечення ефективного розвитку сучасної моделі публічного управління в Україні.

Об'єкт дослідження – процеси формування та реалізації державної молодіжної політики у множинності їх учасників та стейкхолдерів.

Предмет дослідження – механізми та інструментів участі громадських організацій у формуванні та реалізації державної молодіжної політики в Україні.

Мета роботи – пошук шляхів удосконалення механізмів та інструментів участі громадських організацій у формуванні та реалізації державної молодіжної політики в Україні.

Завдання дослідження, що зумовлені метою кваліфікаційної роботи, полягають у такому:

- аналіз теоретичних аспектів участі громадських організацій у формуванні та реалізації молодіжної політики та проблематики наукових досліджень в цій сфері;

- вивчення стану нормативно-правового врегулювання проблеми забезпечення участі громадських організацій до процесів формуванні молодіжної політики в Україні;

- вивчення досвіду взаємодії громадських організацій з органами публічної влади у формуванні та реалізації молодіжної політики на рівні регіону;

- дослідження кращих практик залучення організацій громадянського суспільства до реалізації молодіжної політики;

- аналіз європейського досвіду включення організацій громадянського суспільства у процеси реалізації молодіжної політики;

- формування пропозицій щодо розвитку кращих практик участі молодіжних громадських організацій у здійсненні державної молодіжної політики на регіональному рівні;
- обґрунтування змісту та структури дефініції категорії;
- визначення ключових напрямів удосконалення регіональної молодіжної політики на основі взаємодії із молодіжними громадськими організаціями.

Методи дослідження, які передбачається застосовувати в роботі. У кваліфікаційній роботі застосовано як загальнонаукові, так і спеціальні методи досліджень, базу яких складають системний аналіз, історичний і діалектичний методи, індукція й дедукція, аналіз і синтез, абстрагування, моделювання, прогнозування, експертиза та ін.

Дослідження проводилися не тільки на підставі збору і оброблення теоретичних джерел та законодавчо-нормативних актів як вторинної інформації, але й іншими методами, зокрема: порівняння, узагальнення, класифікації інформації; систематизації та формалізації інформації; групування, аналогій; метод контент-аналізу; методи соціологічного аналізу; робота в фокус-групах, командна робота і колективна генерація ідей; елементи методик моделювання тощо.

Практичне значення результатів полягає в удосконаленні категорійного апарату публічно-управлінської науки, виробленні на основі самостійно проведених досліджень пропозицій та рекомендацій, що можуть бути впроваджені в діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, які відповідальні за формування та реалізацію молодіжної політики. Результати дослідження можуть бути використані – значимість досліджень для практики, можливі шляхи використання результатів.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 97 сторінок, робота містить 6 рисунків і 2 таблиці, а також 58 найменувань у списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ТА ПРАВОВІ ФОРМИ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК СУБ'ЄКТА МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Теоретичні аспекти участі громадських організацій у формуванні та реалізації молодіжної політики

Україна являє собою державу з добре розвиненим громадянським суспільством і незалежними ЗМІ, які навіть в умовах воєнного стану є активними учасниками політичного та суспільного життя, сприяють просуванню реформ та беруть участь у вирішенні проблем регіонального та місцевого значення. Окрім того, у країні дедалі більше розповсюджується культура волонтерства, яка свідчить про налаштованість українців поліпшувати умови життя у своїх громадах та у країні в цілому.

Ця діяльність стає критично важливою сьогодні, коли українське суспільство чинить опір російській агресії, прагне зміцнювати політичні й правові інститути української держави та далі просуватися шляхом євроатлантичної інтеграції. Організації громадянського суспільства (далі – ОГС) відстоюють інтереси та підтримують дії, спрямовані на задоволення потреб українців, а також надають їм можливості брати активнішу участь у громадському житті.

Державна політика у сфері створення установ та організацій громадянського суспільства передбачає посилення їх взаємодії з органами державної влади, запровадження громадського контролю за діяльністю органів публічної влади та регулярні консультації з громадськістю. У розвинених демократіях громадянське суспільство є рівноправним партнером держави у вирішенні соціально-економічних, гуманітарних та політичних проблем.

Організації громадянського суспільства забезпечують:

- надання якісних та економічно ефективних соціальних послуг, включаючи такі послуги, зокрема шляхом розробки інноваційних підходів до надання таких послуг;
- організація громадян для самостійного задоволення своїх інтересів без додаткових фінансових або адміністративних витрат з боку держави;
- розповсюдження благодійності та надання цільової та оперативної благодійної допомоги;
- неполітичні, тобто без наміру здобути політичну владу, представляючи та просуваючи інтереси різних груп населення, як серед самих громадян, так і у спілкуванні з політичними суб'єктами;
- участь у прийнятті рішень і тим самим забезпечення більшої ефективності рішень з урахуванням інтересів різних соціальних груп;
- здійснення громадського контролю над владою та боротьба з корупцією [23, с. 3].

Ці питання можна розглядати як основні можливості та функціональну спроможність молодіжних організацій брати участь у формуванні та реалізації державної молодіжної політики на сучасному етапі державного процесу. Така діяльність сприяє формуванню спільної відповідальності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства, а також реалізації національної молодіжної політики на основі соціального партнерства. Це наголошує на необхідності вивчення питання державної підтримки розвитку молодіжних організацій як предмета і водночас активного суб'єкта цієї політики.

Проблеми молодіжного руху перманентно викликають великий інтерес у багатьох дослідників сфери публічного управління. Значна частина наукових робіт цієї проблематики досліджує політологічні та соціологічні аспекти молодіжної роботи, реалізації завдань соціальної підтримки молоді, вирішення проблем залучення молоді до активної політичної діяльності тощо. У даному підрозділі акцентовано увагу на дослідженнях сфери публічного управління та адміністрування, які охоплюють сфери формування та реалізації публічних

політик стосовно молоді, залучення молоді до прийняття рішень у сфері державної молодіжної політики.

Питання становлення та розвитку молодіжного руху в Україні, включаючи їх відносини з державою, досліджували такі дослідники, як Є. Бородін, М. Головатий, В. Головенько, О. Корнієвський, В. Кулик, В. Якушик та інші.

Слід зауважити, що кожне з цих досліджень має специфіку та певну наукову позицію у баченні сутності державної молодіжної політики.

Так, український науковець М. Головатий під державною молодіжною політикою розуміє наявність у суспільстві чітко і об'єктивно визначених, законодавчо закріплених ідей стосовно місця і ролі молоді в поступальному розвитку суспільства, а також системи різноманітних заходів, що сприяють реалізації цих ідей [10, с. 25].

Предметом наукового доробку Є. І. Бородіна є цілий комплекс проблем, пов'язаних зі специфікою процесу розробки молодіжного законодавства незалежної України, державних молодіжних програм, проектування та реформування системи органів управління та мережі молодіжних структур, форм та методів державної підтримки молоді та молодіжних організацій. посилання [8].

Автор робить висновок, що пошук форм підтримки молодіжного руху в Україні характеризується спрямованістю виконавчої та законодавчої гілок влади на підтримку окремих молодіжних об'єднань, які надають певні можливості у реалізації власних проектів. Пізніше акцент було перенесено на створення єдиної процедури для всіх молодіжних організацій організації конкурсу програм як основної форми фінансової підтримки молодіжного руху [7, с. 303].

У той же час, науковець у своєму дослідженні:

- визначає основні фактори впливу на формування державної молодіжної політики;
- досліджує молодіжні програми, запроваджені в незалежній Україні;

– відображає роль політичних партій, громадських організацій, окремих політиків, науковців, установ та організацій у створенні національної моделі молодіжної політики [8].

Така позиція деталізує бачення державної молодіжної політики як явища, що засновано на інтеграції зусиль влади та громадянського суспільства задля формування моделі цієї публічної політики в Україні.

Наукова розробка вказаної проблематики представлена працями вчених, які розглядають молодь переважно у контексті формування та реалізації молодіжної політики, а саме: В. Баглик, В. Криворученко, Н. Метьолкіна, М. Перепелиця, В. Орлов, О. Шиян та інші, які розглядають молодь та державну молодіжну політику як форму взаємодії держави та молоді у певних питаннях, які, на нашу думку, не повною мірою відображають інтереси молоді.

Наприклад, В. Баглик розглядає державну молодіжну політику «як інструмент і технологію, а також – систему заходів із завоювання, утримання і підтримки певного соціального, економічного, правового, політичного, етнічного, культурного статусу молоді» [6, с. 21]. При цьому, якими саме засобами втілювати наведене у життя – дослідник питання залишає відкритим [6, с. 11].

Ще один український дослідник, В. Криворученко дає таке визначення: «Молодіжна політика охоплює всі сфери життєдіяльності молоді, включає в себе всі питання, пов'язані з формуванням і вихованням молоді, охоплює всі процеси соціалізації, всю сукупність ідей щодо місця і ролі молоді в суспільстві та їхню реалізацію. Державна молодіжна політика є сукупністю дій всіх державних і громадських інституцій, проте кожний її суб'єкт, соціальна інституція здійснює її диференційовано відповідно до своїх потреб і можливостей з урахуванням місцевих умов» [37, с. 10].

Слід звернути увагу на справедливе звернення автора до громадських інституцій як акторів молодіжної політики. І в той же час його бачення диференціації дій стейкхолдерів молодіжної політики унеможливорює інтеграцію їх зусиль у рамках сучасних реалій.

У цілому можна погодитись з тим, що публічна політика стосовно молоді дійсно носить глобальний характер, є сукупністю зусиль держави та ОГС та охоплює всі сфери життя суспільства, однак диференційованість підходів до молодіжної політики фактично розбалансовує механізм публічного управління цією сферою.

Така позиція не може бути підтримана нами з огляду на те, що:

- держава має виступати координатором зусиль усіх стейкхолдерів публічної політики стосовно молоді та враховувати їх у формуванні базових документів та в процесі реалізації;

- попри відмінність поглядів ОГС та осолбливості місцевих умов, відповідно до принципу повсюдності, держава має забезпечити доступність ключових стандартів у реалізації молодіжної політики для кожного індивіда.

Ще одна позиція, яку представляє відомий український дослідник М. Перепелиця, не може нами бути сприйнята у повному обсязі. Він у своїх роботах визначає молодіжну політику як сукупність ідей та теорій про місце й роль молодого покоління, а також, як комплексну діяльність органів державної влади та інших інституцій з метою розвитку молоді. При цьому, вчений наголошує, що суб'єктами молодіжної політики є всі суспільно-політичні інститути, які взаємодіють з молоддю, а сама молодь постає об'єктом впливу [28, с. 69].

Приблизно такий концепт відображає і позиція вітчизняного політолога Г. Смокової, яка дає наступне визначення: державна молодіжна політика – це цілеспрямована, злагоджена діяльність структурних підрозділів усіх рівнів державної влади, головною метою яких є гармонійний всебічний розвиток молодого покоління згідно із викликами та потребами сучасності [32].

Неоднозначність такого трактування спонукає висловити власну позицію з даного питання. Вважаємо, що позиціонування молоді як об'єкта державної молодіжної політики є відлунням минулого підходу, який базується на моделі «суб'єкт-об'єктних» відносин у сфері публічного управління в цілому. Такій позиції ми можемо протипоставити «суб'єкт-суб'єктний» підхід до бачення

сутності процесів формування публічної політики у сучасних умовах, в основі якого лежать принципи рівноправності та співробітництва між органами влади та ОГС.

Можна передбачити зауваження стосовно того, що держава залишається пріоритетним суб'єктом у цьому процесі з огляду на те, що саме органи державної влади наділено компетенцією прийняття публічно-управлінських рішень. Проте, участь ОГС у процесах формування публічної політики стосовно молоді, а тим більше на етапах реалізації молодіжних програм, на нашу думку, зводить таку критику нанівець.

Викликає увагу й низка наукових розробок даної тематики, що проводяться науковцями у сфері державного управління.

Так, важливим для нашого подальшого дослідження є погляд українського науковця К. Плосьького, який у аналізі сутності молодіжної політики робить наголос на особистісно-ціннісному підході. Автор доходить висновку, що ціннісні орієнтації сучасної молоді є «стрижнем молодіжної політики, які необхідно враховувати при розробці програм розвитку молоді аби отримати двосторонній зв'язок із суспільством [29, с. 18].

К. Плосьький стверджує, що ефективність молодіжного руху при реалізації молодіжної політики може бути суттєво підвищена шляхом створення комунікаційної сфери, яка забезпечує механізми довгострокової всебічної підтримки молодіжних організацій державними установами щодо певних соціальних пріоритетів. Підкреслюється, що «кількісну», «масову» парадигму визначення результативності та ефективності молоді потрібно змінювати політику та запровадження системи «оцінки якості», «індивідуальної» оцінки, в якій молоді люди можуть відігравати важливу роль [29, с. 9 – 10].

Щодо використання досвіду постсоціалістичного простору у реалізації державної молодіжної політики, К. Плосьький звертає увагу на такі питання:

- створення баз для розвитку молодіжної роботи, створення освіти щодо громадянства та участі молоді, розробка інформаційної політики у молодіжному секторі;
- запровадження принципу субсидіарності як основи співпраці молодіжних організацій та держави;
- застосування проектного підходу в програмуванні молодіжної політики [29, с. 10].

До основних проблем у галузі залучення молоді до державотворення на місцевому рівні К. Плоський належать такі: одностороннє сприйняття сутності участі молоді у державотворенні, яке переважно визначається як участь у політичних процесах; переважання форм і методів командно-адміністративного, директивного управління в галузі молодіжної політики на місцевому рівні, пасивний характер системи соціального управління; слабкість місцевих структур громадянського суспільства [29, с. 12].

Результати цього дослідження, дозволяють, на наш погляд, краще усвідомити можливості вдосконалення форм та засобів державної підтримки молодіжних неурядових організацій у процесі розробки та реалізації державної молодіжної політики на місцях.

У своїй дисертації М. Канавець розуміє державну молодіжну політику як системну діяльність країни щодо молоді у контексті законодавчої, виконавчої, судової сферах, головною метою якої є гарантування гідних умов для життєвого самовизначення підростаючого покоління з урахуванням державних інтересів [15, с. 10].

У даному дослідженні молодіжний рух визначається як у організованій формі – молодіжні неурядові організації, профспілки тощо – так і як неформальна молодіжна ініціатива, а також наявність вузькопрофільних рухів, які доповнюють один одного.

Такий підхід дозволяє більш комплексно розглянути залучення активної молоді до процесу вирішення молодіжних проблем, тобто враховуючи всі її форми та можливості впливу з метою підвищення ефективності державної

молодіжної політики в Україні. Таким чином, подальше вдосконалення форм та засобів державної підтримки молодіжної діяльності має бути спрямоване не лише на молодіжні неурядові організації, а й на підтримку неформальних молодіжних ініціатив.

Також можна підтримати позицію М. Канавець, яка вважає, що до інноваційних форм взаємодії державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері молодіжної роботи є:

- розвиток відносин з молодіжними громадськими організаціями та об'єднаннями, які досить активно беруть участь у розробці програм з державними органами та місцевими адміністраціями у сфері молодіжної політики;

- сприяння інноваціям серед дослідників молодіжних проблем, що включає огляд підготовки фахівців у навчальних закладах у галузі досліджень на основі магістратури, аспірантури та докторантури, дозволить розробити науковий підхід до інноваційного потенціалу країни в цілому [15, с. 8 – 9].

Авторка зосереджує увагу на систематизації та узагальненні тенденцій, інноваційних можливостях формування молодіжного ресурсу України в контексті розробки та реалізації державної політики, розвитку місцевого самоврядування.

Щодо налагодження відносин між державою та молодіжними громадськими організаціями, реалізації та задоволення потреб та інтересів молоді, то М. Канавець визначає три основні державні підходи: патерналістський, підхід ключової участі молоді та спільне управління. Щодо характеру впливу молодіжного руху на формування та реалізацію державної політики України, то виділено такі можливі варіанти: конструктивний, деструктивний чи споглядальний [15, с. 10].

Заслуговують на увагу й погляди М. Канавець щодо вдосконалення взаємодії органів державної та місцевої влади з молодіжним рухом. Мова йде, зокрема про:

- механізм особистих контактів (зустрічі представників політичної еліти, державних органів та місцевого самоврядування з членами молодіжних організацій), кампанії прямих дій (реагування молодіжних позапартійних організацій на діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування);

- механізм легітимності (інформаційне забезпечення, методичне та організаційне навчання лідерів, активістів молодіжних та дитячих організацій);

- надання податкових та інших пільг молодіжним громадським організаціям, їх участь у виконанні контрактів на державні та місцеві потреби, заохочення створення компаній, установ та організацій, що надають послуги молоді, допомога молодіжним організаціям у міжнародному співробітництві);

- функціонування молодіжних консультативно-дорадчих структур (виконує функцію представництва прав та законних інтересів молоді в державних органах та місцевих адміністраціях);

- соціальні ініціативи молоді (форма добровільних дій молоді та молодіжних громадських організацій в інтересах та на користь особистості, суспільства та держави);

- програмно-проектна діяльність молодіжних організацій (підготовка організованих молодіжних проектів та програм, спрямованих на створення умов для самоорганізації молоді, розвиток ініціатив, перетворення молоді на активного суб'єкта розвитку та реалізації держави [16, с. 10].

Інше бачення сутності поняття «державна молодіжна політика» в контексті теми нашого дослідження надає вітчизняний науковець В. Орлов, якій розглядає її як діяльність органів влади, що спрямована на розробку концепцій, доктрин та програм молодіжного розвитку, а також як реалізацію низки заходів із соціального захисту молоді та надання всебічної підтримки щодо розвитку творчого та інтелектуального потенціалу [27, с. 17].

У даній позиції наголос на соціальному захисті молоді робиться в контексті соціальної безпеки держави, а молодіжна політика вважається одним з елементів комплексу безпекових публічних політик. У той же час, таке

бачення сутності внутрішньої побудови відносин у сфері молодіжної політики не є досконалим. Вважаємо, що саме контекст безпеки дозволяє зробити наступний висновок – молодіжна політика, з огляду на її особливе значення у сфері національної безпеки, вимагає широкого залучення ОГС до її формування і реалізації, оскільки цим забезпечується об'єктивність рішень, які на реалізацію політики приймаються органами публічної влади. Це особливо важливо зараз, в умовах гібридної війни, коли молодь стає основним об'єктом ворожих інформаційних атак.

Ще одна українська дослідниця державної молодіжної політики Н. Метьолкіна зазначає, що тільки системний, цілеспрямований вплив суб'єктів державної влади (у тому числі й суспільних інститутів) за умови громадської підтримки є дієвим механізмом соціалізації та входження молоді у соціум [24, с. 12].

Беручи до уваги результати наукових досліджень у цій галузі, можна виділити такі групи громадських молодіжних організацій: студентські громадські організації, громадські молодіжні організації політичної спрямованості (соціально-політичні, позапартійні), національні молодіжні організації (об'єднання, утворені національними меншинами), громадських молодіжних організацій за інтересами (науково-професійні, літературно-мистецькі та культурні, релігійні, екологічні, туристичні, спортивні, військово-патріотичні та соціальні орієнтації) [31, с. 153 – 154].

Однією з найбільш ґрунтовних робіт сучасного періоду щодо реалізації державної молодіжної політики, в якій велика увага приділяється молодіжним громадським організаціям, є монографія Г. Коваль «Розробка державної молодіжної політики: теорія, методологія, механізми реалізації». У ньому авторка обговорює принципи функціонування, основні функції молодіжних організацій у процесі соціального становлення та розвитку молоді, форми співпраці у реалізації державної молодіжної політики в Україні, а також зарубіжний досвід у цій галузі.

Таким чином, аналізуючи молодіжну політику, Г. В. Коваль виявляє, що ця політика є складною, багатогранною системою відносин, в якій ми можемо виділити відносно самостійні структурні елементи: сукупність ідей, концепцій, принципів, функцій, пріоритетів, основних напрямків, стратегій та тактики соціального розвитку молоді; відносини між молоддю та іншими суб'єктами суспільно-політичного процесу, що відбувається при формуванні та реалізації молодіжної політики; політичні та управлінські рішення, що приймаються компетентними органами в контексті молодіжної політики.

Отже, загалом молодіжна політика – це участь молоді у державотворчих процесах [17, с. 142 – 143]. Дослідниця посилається на основні принципи діяльності молодіжних громадських організацій: принцип добровільного вступу, молодіжної ініціативи, виборів, законності, прозорості прийняття рішень, сприяння розвитку та реалізації потенційних можливостей для молоді [19, с. 151].

Основними механізмами та інструментами впливу молодіжних громадських організацій на владу, на думку Г. Коваль, є:

- створення молодіжних дорадчих органів у виконавчій владі та органах місцевого самоврядування;
- особисті позитивні контакти з представниками органів виконавчої влади та місцевого самоврядування;
- створення позитивного іміджу організації в органах влади;
- співпраця з виконавчою, представницькою та судовою гілками влади;
- офіційні листи громадських організацій до влади;
- знання закону та вимог щодо його дотримання;
- формування впливових коаліцій молодіжних та дитячих громадських організацій;
- робота зі ЗМІ [17, с. 148].

При цьому необхідно враховувати той факт, що в сучасному молодіжному русі беруть участь не тільки молодіжні громадські організації, тобто організовані форми, а й різні напрями, течії, прояви неформальних

об'єднань «молодіжної культури». Їх роль та місце у вирішенні проблем молодіжного середовища вимагає ретельного вивчення.

Вивчаючи взаємодію урядових та молодіжних громадських організацій, О. Кулініч виділяє дві основні форми механізмів між галузевими взаємодіями: економічний (де ресурси або взаємодія використовуються для використання інших ресурсів) та неекономічний (не призначений для розвитку ресурсів у процесі взаємодії та використання власності, якщо , діє як побічний ефект відповідно до цілей взаємодії).

Серед економічних механізмів взаємодії влади та молодіжних громадських організацій конкурентні механізми взаємодії, на думку О. Кулініча, можуть бути важливим фактором підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів. Вони дають змогу більш точно і своєчасно встановлювати та вирішувати найактуальніші проблеми молодіжної політики як з точки зору влади, так і з точки зору молоді, що, безсумнівно, приносить конкретні соціально-політичні результати [22, с. 229].

Суть механізмів конкуренції під час галузевої співпраці полягає в тому, що громадська організація отримує бюджетні кошти після перемоги в конкурсі, що відбувається за спеціальною, заздалегідь розробленою схемою. Конкуренція – це два основні принципово різні механізми: соціальні закупівлі та соціальні пропозиції (державні чи муніципальні гранти).

Механізм соціального замовлення передбачає створення та укладання контрактів на послуги (види діяльності), перелік, зміст та обсяг яких можуть бути чітко визначені стосовно цілей програми. Влада формулює завдання у формі замовлення (тендера) і розміщує його на конкурсній основі. Такий механізм є найбільш придатним для вирішення завдань надання соціальних послуг, де завдання молодіжної політики можуть бути сформульовані у вигляді однозначних вимог до шляхів їх вирішення.

У випадку соціальної пропозиції повинен бути організований конкурсний відбір проектів та програм, що відповідають пріоритетам національної молодіжної політики та пропонують конкретні шляхи вирішення місцевих

проблем. Вибрані проекти включаються як компоненти до відповідної національної (регіональної, місцевої) програми та отримують необхідну фінансову підтримку. Лише після цього виникають відносини «порядку», коли угоди про їх реалізацію укладаються з організаціями – авторами обраних проектів. На відміну від першого механізму, предметом договору є соціальні пропозиції громадських організацій, відібрані за результатами конкурсу [22, с. 230].

На думку О. Кулініча, на практиці соціальний порядок часто помилково називають соціальною допомогою. Різниця між цими формами полягає в тому, що громадський порядок характеризується більш високим рівнем деталізації органів державної влади щодо переліку, змісту, обсягу соціальних послуг, вони оформляють його у формі договору (тендера) та розміщують на конкурентній основі [22, с. 234].

Беручи до уваги результати досліджень О. Кулініча, можна зробити висновок, що українська практика залучення молодіжних громадських організацій до реалізації державної молодіжної політики більш характеризується використанням механізму соціальних пропозицій громадських організацій, обраних у конкурсі.

Аналіз проблематики наукового вивчення предмету дослідження дозволяє зробити висновок, про те, що, не зважаючи на зростаючу роль молодіжних громадських організацій у реалізації державної молодіжної політики, проблема співпраці цих структур у створенні умов для соціального становлення та розвитку молоді в Україні залишається однією з найважливіших у сфері молоді. Зрештою, механізм формування та реалізації державної молодіжної політики залишається досить закритим, зосереджуючись головним чином на процесі реалізації цієї політики, що негативно впливає на її ефективність у покращенні становища молоді.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що існує розмаїття підходів до сутнісного бачення молодіжної політики вітчизняними науковцями, формулювання ними концепту взаємодії влади та інституцій громадянського суспільства у сфері публічної політики стосовно молоді, що спричиняє потребу в уточненні окремих теоретичних позицій в рамках дипломного дослідження.

У першу чергу це стосується розуміння спроможності та здатності молоді як соціально-демографічної групи бути носієм потенціалу та розпорядником ресурсів, що дозволяють брати участь в управлінні суспільними справами взагалі, і формуванні та реалізації публічної молодіжної політики, зокрема.

У процесах формування та реалізації молодіжної політики відбувається об'єктивна взаємодія органів публічної влади із організаціями громадянського суспільства. Інструментами взаємодії влади і громадськості, здебільшого, є:

- соціальне партнерство публічної влади і громадського сектора;
- формування діалогу між органами влади і громадськістю;
- громадський контроль за діяльністю органів державної влади;
- інноваційні моделі співпраці громадськості з органами влади;
- система громадського моніторингу діяльності органів державної влади.

Проте, недостатньо просто сказати, що молоді люди беруть чи не беруть участь. Існує потреба у виявленні різних рівнів залучення молоді до громадського життя. Такий якісний показник достатньо важливий для формування молодіжної активності.

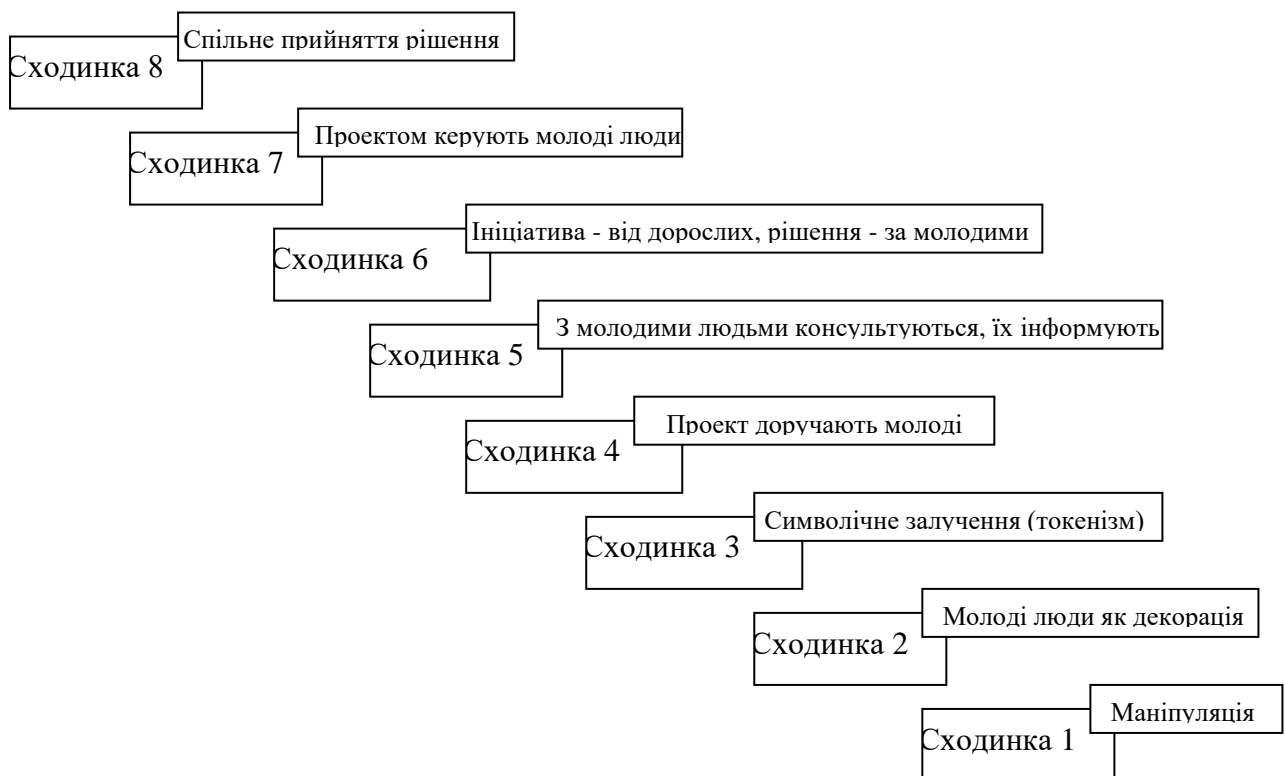

Рис. 1.1. Характеристика рівнів залучення молоді до громадського життя
(модель Р. Харта)

Зарубіжний дослідник Роджер Харт задля такої мети пропонує модель «Сходинок дитячої участі» [45], яка ілюструє різні рівні участі молодих людей у проектах, організаціях або спільнотах. Він визначає 8 рівнів участі молоді, кожен з яких відповідає одній сходинці драбини (див. рис. 1.1).

Сходинок участі молоді можуть бути корисним інструментом для фахівців, які прагнуть отримати об'єктивне уявлення про проекти або ініціативи, що впроваджуються в їх громадах. Не варто сприймати буквально, що ця модель є ієрархію рівнів участі молоді [45], і що необхідно досягти найвищих сходинок у будь-який спосіб. Важливо пам'ятати, що рівень залучення молодих людей до громадського життя залежить від контексту, від того, чого необхідно досягти, від наявного досвіду тощо. Рівні участі можуть з часом змінюватися.

Модель Р. Харта передбачає такі рівні-сходинок залучення молоді до громадського життя:

Сходинка 8: Спільне прийняття рішення. Проекти чи ідеї пропонуються молодими людьми, яких дорослі запрошують для участі у процесі ухвалення рішення в якості партнерів.

Сходинка 7: Проектом керують молоді люди. Проектами керують молоді люди, можуть запрошуватися дорослі, щоб забезпечити необхідну підтримку, але проект може бути виконаний і без їхнього втручання.

Сходинка 6: Ініціатива проекту виходить від дорослих, рішення приймаються спільно з молодими людьми. Ініціатива проекту виходить від дорослих, але молоді люди запрошуються у якості рівнозначних партнерів, щоб разом з дорослими приймати рішення й розподіляти обов'язки.

Сходинка 5: З молодими людьми консультуються, їх інформують. Дорослі керують проектами, молоді люди висловлюють поради та пропозиції, а їх інформують про те, як такі пропозиції сприяють прийняттю остаточних рішень і досягненню мети.

Сходинка 4: Проект доручають молодим людям і повідомляють їм про його реалізацію. Проектом керують дорослі, молодих людей запрошують

виконати ролі або завдання в межах проекту, і вони є обізнаними про те, який вплив вони насправді мають у проекті.

Сходінка 3: Символічне залучення (токенізм). Між молодим людьми розподіляють ролі в межах проекту, але вони ніяк не впливають на прийняття рішень. Створюється помилкове враження (навмисно чи ні), що молоді люди беруть участь, але фактично вони не мають можливості обирати, що їм робити та як.

Сходінка 2: Молоді люди як декорація. Молоді люди необхідні для участі у проекті, щоб представити молодь як групу, яка користується меншими правами. Вони не грають ніякої вагової ролі, окрім присутності. Як це буває з декоруванням, молодь висувають на перший план у проекті або організації, щоб їх могли помітити зовні.

Сходінка 1: Маніпуляція. Молодих людей запрошуюють взяти участь у проекті, але вони ніяк не впливають на прийняття рішення та його кінцевий результат. Фактично їх присутність потрібна для досягнення інших цілей [45].

Таким чином, теоретичний аналіз основної проблеми нашого дослідження дозволив зробити висновок про значний ступінь розробленості проблематики співпраці ОГС молоді та органів влади та можливості втілення теоретичних вишукувань у практику молодіжної роботи. Це спричиняє потребу у вивченні стану нормативного забезпечення практик взаємодії різних стейкхолдерів державної молодіжної політики.

1.2. Нормативно-правові основи участі громадських організацій у формуванні молодіжної політики в Україні

Питання нормативно-правового забезпечення процесу формування та реалізації національної молодіжної політики є однією з основних складових, що забезпечують державне управління у цій галузі. Прийняття законодавчих актів, рішень державних органів є елементом механізму формування та реалізації державної молодіжної політики. Законодавство та інші нормативно-

правові документи з питань молоді» визначають норми, правила регулювання суспільних відносин, в яких бере участь молодь.

Законодавство у сфері молодіжної політики складається з Конституції України, міжнародних договорів та угод, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, цього Закону та інших нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини в цій сфері.

На думку дослідників та експертів, українське молодіжне законодавство є однією з найбільш структурованих моделей юридичного визначення та регулювання відносин у цій сфері на пострадянському просторі та в Європі. Він представлений низкою законів, розпорядженнями Президента України, постановами, розпорядженнями Кабінету Міністрів України та іншими нормативними актами. Це законодавство базується на Конституції України, міжнародних угодах та конвенціях, ратифікованих Україною.

Базовий документ – Конституція України, яка визначає нашу державу як демократичну, соціальну і правову. Стаття 36 Конституції визнає за громадянами України право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів [1].

Стаття 38 встановлює, що громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Також громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування.

Огляд молодіжного законодавства дозволяє виділити такі групи законодавчих актів:

– Закони України: «Про основні засади молодіжної політики» [2], «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю»[3];

- Стратегії, затверджені на національному рівні: Національна молодіжна стратегія до 2030 року [4];
- укази Президента України: Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року;
- Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України;
- інші підзаконні нормативно-правові акти Міністерства молоді та спорту, Міністерства соціальної політики, Міністерства освіти і науки України.

У 2021 році було прийнято Закон України «Про основні засади молодіжної політики» [2]. Цей Закон визначає мету, завдання, основні засади, напрями та механізми реалізації молодіжної політики в Україні.

Дуже важливо, що в ньому досить переконливо визначено передусім гарантії участі молоді у формуванні та реалізації державної молодіжної політики, а також по новому прописано особливості організаційних і правових засад утворення та діяльності молодіжних та дитячих громадських об'єднань.

Метою молодіжної політики, відповідно до статті 3 цього Закону, є створення умов для самореалізації та розвитку потенціалу молоді в Україні, підвищення рівня її самостійності та конкурентоспроможності, забезпечення активної участі молоді в суспільному житті [2].

Звернемо увагу саме на останній елемент визначення мети – забезпечення активної участі молоді. Досить прикметно, що це ключова відмінність даного нормативно-правового акту від усіх попередніх, які вважалися базовими у цій сфері.

Відповідно до цієї ж статті, основними завданнями молодіжної політики є:

- створення умов для залучення молоді до громадського, політичного, соціально-економічного, культурного життя суспільства, популяризація ролі та важливості участі молоді у процесі ухвалення рішень;
- підтримка молоді в реалізації її соціально-економічного потенціалу, у тому числі для вирішення житлових питань, питань професійного розвитку,

працевлаштування, задоволення освітніх, медичних, культурних та інших потреб;

- формування громадянської, національної та культурної ідентичності української молоді;
- сприяння інституційному розвитку молодіжних та дитячих громадських об'єднань, молодіжних центрів, посилення їхньої ролі у процесі соціалізації молоді;
- розвиток молодіжної інфраструктури;
- розвиток національного та міжнародного молодіжного співробітництва [2].

Як бачимо, нормотворець визначив створення умов для залучення молоді до активного життя та процесів ухвалення рішень в якості головного завдання, на вирішення якого спрямований даний законодавчий акт. Це надзвичайно важлива ознака зміни парадигми державної політики від пасивної ролі молоді у процесах управління державою до визнання її одним із ключових елементів соціальної структури, який активно залучений до процесів прийняття публічно-управлінських рішень.

Відповідно до Закону, держава у визначеному законом порядку сприяє створенню умов для:

- забезпечення соціальних гарантій, створення механізмів соціалізації та інтеграції молоді в суспільні процеси, соціального захисту та підтримки молодих осіб;
- залучення молоді до участі у громадському житті, до прийняття рішень на всіх етапах формування та реалізації молодіжної політики;
- здобуття молоддю компетентностей, необхідних для особистісного і професійного розвитку, забезпечення громадянської освіти молоді;
- інституційного розвитку молодіжних та дитячих громадських об'єднань, молодіжних центрів;
- діяльності суб'єктів молодіжної роботи;

- формування, оптимізації та розвитку молодіжної інфраструктури, доступної для молоді;
- налагодження національного та міжнародного молодіжного співробітництва, у тому числі програм мобільності та міжнародних молодіжних обмінів, проектів співпраці та стратегічного партнерства щодо поширення успішних практик молодіжної роботи, зміцнення зв'язків з молодими закордонними українцями;
- розроблення, впровадження та розвитку освітніх програм для молодіжних працівників, членів молодіжних та дитячих громадських об'єднань;
- запровадження нових форм, методів та інструментів молодіжної роботи, у тому числі щодо розвитку освітніх, інформаційних та інших електронних молодіжних ресурсів, систем дистанційного надання послуг для молоді;
- інтеграції молоді з тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб до українського соціокультурного простору;
- координації зусиль та забезпечення взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами молодіжної роботи [2].

Перелік основних завдань у сфері реалізації молодіжної політики також суттєвим чином відображає перехід від адміністрування до створення належних умов, в яких публічно-управлінський потенціал молоді може максимально ефективно сприяти суспільному прогресу.

У даному контексті, теоретичне значення дефініції «публічно-управлінський потенціал молоді» буде нами більш детально обґрунтовано у розділі 3 цього дослідження.

Законом України «Про основні засади молодіжної політики» також встановлюється необхідність формування стратегій (Національна молодіжна стратегія), які визначають пріоритети молодіжної політики, та принципів молодіжної політики, до яких, зокрема, відносяться:

– рівності прав дітей та молоді – недопущення надання привілеїв чи встановлення обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, мови, етнічного чи соціального походження, сімейного чи майнового стану, місця проживання або іншими ознаками;

– участі молоді – створення механізмів та гарантій залучення молоді до безпосередньої участі у формуванні та реалізації молодіжної політики, повага до поглядів та переконань молоді;

– обґрунтованості – всі рішення з питань молодіжної політики формуються відповідно до потреб і прагнень української молоді, що визначаються за результатами соціологічних опитувань, статистичної інформації, наукових досліджень з урахуванням національного та міжнародного досвіду;

– міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії – залучення органів державної влади та органів місцевого самоврядування, суб'єктів молодіжної роботи, будь-яких інших заінтересованих сторін до формування та реалізації молодіжної політики [3].

Слід звернути увагу на те, що у змісті як мінімум двох принципів відображено необхідність співпраці та взаємодії суб'єктів молодіжної політики задля залучення молоді до безпосередньої участі у формуванні та реалізації молодіжної політики.

Більше того, окремий розділ Закону присвячено гарантіям, механізмам, інструментам участі молоді у формуванні та реалізації молодіжної політики. Так, участь молоді у формуванні та реалізації молодіжної політики забезпечується шляхом врахування позиції молоді під час прийняття рішень, що стосуються молоді, залучення суб'єктів молодіжної роботи до реалізації молодіжної політики.

До основних механізмів та інструментів участі молоді у формуванні та реалізації молодіжної політики Закон відносить:

- інформування про рішення та дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, що стосуються молоді, шляхом оприлюднення відповідної інформації на своїх офіційних веб-сайтах, через засоби масової інформації, соціальні мережі та за допомогою інших доступних для молоді засобів та методів комунікації;

- проведення консультацій, у тому числі електронних, із суб'єктами молодіжної роботи, іншими заінтересованими сторонами, проведення опитувань молоді тощо;

- налагодження діалогу з молоддю шляхом підтримки молодіжних ініціатив, утворення молодіжних рад, призначення радників з питань молоді, проведення громадських слухань, публічних обговорень, створення робочих груп із залученням суб'єктів молодіжної роботи;

- забезпечення партнерства між молоддю та органами державної влади і органами місцевого самоврядування на всіх етапах формування та реалізації молодіжної політики, спільного проведення оцінювання ефективності рішень і заходів молодіжної політики;

- забезпечення представництва молоді у складі консультативно-дорадчих органів, що утворюються органами державної влади, органами місцевого самоврядування у порядку, визначеному законодавством;

- залучення суб'єктів молодіжної роботи до реалізації завдань молодіжної політики у порядку, визначеному законом.

При цьому встановлюється обов'язковість гарантій з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо дотримання права молоді на участь у формуванні та реалізації молодіжної політики.

Як базова форма для такої взаємодії і співпраці Законом визначається молодіжна рада – молодіжний консультативно-дорадчий орган, що може утворюватися при Верховній Раді Автономної Республіки Крим, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевому органі виконавчої влади, органі місцевого самоврядування з метою залучення молоді до формування та реалізації молодіжної політики на регіональному та місцевому рівнях.

На загальнодержавному рівні утворюється Національна рада з питань молоді – консультативно-дорадчий орган, що утворюється при Кабінеті Міністрів України з метою вироблення узгодженої позиції щодо формування та реалізації молодіжної політики, налагодження взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з суб'єктами молодіжної роботи з питань розвитку та реалізації молодіжної політики.

Прикметною новелою Закону є визначення базових засад фінансової підтримки молодіжних проектів та виконання окремих завдань молодіжної політики, відповідно до яких утворено Український молодіжний фонд – бюджетна установа – юридична особа публічного права.

Подальший розвиток демократичної держави, заснованої на засадах громадянського суспільства, означає необхідність активної участі молодіжних громадських організацій у вирішенні соціальних проблем молоді. Важливо оновити підходи до забезпечення активної участі молодіжних організацій у реалізації національної молодіжної політики на регіональному та місцевому рівнях.

Важливим аспектом дослідження є визначення основних положень, що визначають взаємодію суб'єктів державної молодіжної політики. Таким чином, існують основні, науково обґрунтовані та законодавчо складені положення, згідно з якими система державного управління у сфері державної молодіжної політики включає принципи: сприяння молодіжній ініціативі та діяльності у всіх сферах життя суспільства.

Це свідчить про переважання патерналістського підходу до регулювання питань молоді в Україні.

Основним аспектом визначення шляхів взаємодії держави та молоді було забезпечення молодіжних громадських організацій правом вносити пропозиції до органів виконавчої влади, місцевого самоврядування щодо соціального становлення та розвитку молоді.

Основним змістом співпраці виконавчої та місцевої влади є: здійснення фінансування програм та проектів молодіжних громадських організацій цими

органами влади, що сприяють соціальному формуванню та розвитку молоді та реалізації її соціально вигідних ініціатив; надання субсидій та грантів молодіжним організаціям; надавати їм безоплатне користування будинками, спорудами, землею та іншим майном, необхідним для здійснення їх законної діяльності.

Крім того, форми участі молоді у реалізації національної молодіжної політики та її взаємодії з владою включають: участь у щорічних парламентських слуханнях щодо становища молоді; участь у дорадчих органах виконавчої та законодавчої гілок влади на центральному рівні та в подібних органах на місцевому рівні.

Одним із важливих новативних актів загальнодержавного значення є Національна молодіжна стратегія до 2030 року. Метою Стратегії є створення можливостей для молоді, яка проживає в Україні, бути конкурентоспроможною, брати участь у житті суспільства, свідомо робити свій внесок у подальший його розвиток.

У стратегії продекларовано, що молодь має право на повагу до її вибору при формуванні і визначенні свого майбутнього, а держава повинна уможливити розвиток потенціалу молоді, в тому числі через формування її компетентностей. Для цього потрібна зміна заінтересованих сторін: державна молодіжна політика має бути переорієнтована із директивності на сервісність, а молодь повинна бути готовою і спроможною діяти самостійно і нести відповідальність за свої дії [5].

Стратегія передбачає на всіх етапах її реалізації спільну та скоординовану діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування у партнерстві з інститутами громадянського суспільства, установами та закладами, що працюють з молоддю, молодіжними центрами, фахівцями, що працюють із дітьми та молоддю, молодіжними працівниками, молодіжними консультативно-дорадчими органами, органами учнівського та студентського самоврядування, міжнародними організаціями, представниками роботодавців, бізнесу, а також за безпосередньою участю молоді [5].

Щодо проблематики нашого дослідження, звернемо увагу на такі положення стратегії, які відображають її очікувані результати:

- посилення ролі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації молодіжної політики на засадах добросовісної конкуренції, що передбачає дотримання принципів молодіжної політики в Україні, спонукає їх провадити свою діяльність, з урахуванням результатів досліджень та потреб молоді;

- зростання частки молоді, яка брала участь у процесах ухвалення рішень на рівні територіальної громади, міста, району, області, держави [5].

В Україні визначено три основні форми державної підтримки молодіжних громадських організацій:

- надання інформації про державну політику щодо молоді;
- надання методичної та організаційної допомоги у соціальному формуванні та розвитку молоді;
- заохочення створення компаній, установ та організацій, які надають молодіжні послуги або сприяють працевлаштуванню молоді.

Держава може запропонувати підтримку в інших формах, які не суперечать українському законодавству. Крім того, молодіжні та дитячі громадські організації звільняються від сплати державної реєстрації та реєстраційного збору за свою 38 символіку. Ці форми державної підтримки спрямовані на підтримку створення та функціонування цих структур. Однак на сучасному етапі існує нагальна потреба у визначенні нових форм такої підтримки, які б спонукали молодіжні організації брати участь у розширенні молодіжної інфраструктури для роботи та надання послуг молоді, зокрема для розвитку інформаційного простору цієї політики.

Уже в процесі підготовки цієї роботи отримано ще два закони, які вже підписані Президентом України (законопроекти № 8076 та № 7492), які максимально спрощують офіційну реєстрацію волонтерів і полегшують життя тим, хто збирав кошти для допомоги ЗСУ на початку повномасштабної війни і до того не був у відповідному реєстрі.

Як тільки вони наберуть чинності (одразу після публікації), буде спрощено процедуру потрапляння молодих людей-волонтерів до Реєстру волонтерів. Для цього достатньо буде лише однієї заяви про включення. Це навіть можна буде зробити через застосунок «ДІЯ».

А що стосується оподаткування, то тут усі, хто має великий обіг коштів на особистих картках з метою допомоги ЗСУ, зареєструватися в Реєстрі волонтерів до кінця року. Так, поки за старою схемою – через відділи податкової служби. Проте, так активна молодь убезпечиться від будь-яких питань щодо фінмоніторингу.

Що це дасть? Не доведеться сплачувати податок за зібрані кошти. Для прикладу, якщо заповнено і подано реєстраційну заяву 1 грудня 2022 року, то не сплачуватиметься ПДФО за гроші, зібрані з 1.01.22 до дати постановки до Реєстру та надалі. До речі, гроші, зібрані у 2021 році також не оподатковуватимуться.

Таким чином, основне молодіжне законодавство закріпило статус та забезпечило визнання на законодавчому рівні важливості інноваційного потенціалу громадських об'єднань у реалізації молодіжної політики.

Основним засобом участі молоді у формуванні та реалізації національної молодіжної політики є участь у формуванні національних молодіжних програм та реалізація власних молодіжних програм. Метою програм є створення системи всебічної підтримки громадянської активності молоді, призначеної для самовизначення та самореалізації, створення необхідних правових, гуманітарних та економічних передумов та надання соціальних гарантій.

Таким чином, аналіз основного молодіжного законодавства показав, що вони записали ідею визнання залежності ефективності державної молодіжної політики від державної підтримки молодіжних ініціатив та ступеня координації заходів державних установ та неурядових організацій у цьому напрямку. Підтримка молодіжних організацій є одним із поточних пріоритетів національної молодіжної політики.

Особливістю української моделі державної молодіжної політики є те, що її принципи є юридично виписаними. Зі списку та змісту цих основних положень можна зробити висновок, що пріоритет молодіжних ініціатив та залучення ресурсів молодіжних організацій до співпраці з органами державної влади, органами місцевого самоврядування для створення умов для соціального розвитку та розвитку молоді в Україні.

Законодавчо-правовий механізм молодіжної політики включає:

- прийняття законодавчих актів, рішень державних органів, спрямованих на формулювання та реалізацію державної молодіжної політики;
- підготовка щорічного звіту Президентові України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні, стан реалізації державної молодіжної політики;
- створення механізмів та інститутів для реалізації законів про захист прав та інтересів молоді;
- розробка та впровадження заходів щодо забезпечення реалізації прав молоді», закріплених в нормативних актах України;
- розробка та законодавче затвердження національних стандартів;
- розробка механізмів імплементації міжнародного законодавства, ратифікація документів міжнародних організацій [19, с. 119].

Подальший розвиток підходів державного управління в цій галузі для поглиблення демократизації суспільних відносин включає зміцнення основ державно-громадської моделі цієї політики шляхом активного використання різних форм та типів взаємодії між владою та державними інституціями у створенні сприятливих умов розвитку молоді в Україні.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ УЧАСТІ МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

2.1. Аналіз інструментів взаємодії громадських організацій з органами публічної влади у формуванні молодіжної політики

Говорячи про взаємодію стейкхолдерів молодіжної політики, ми в першу чергу маємо проаналізувати певні базові явища, які важливі для аналізу реального стану предмету нашого дослідження. Тому, поставимо на початку аналізу цілком логічне, але ключове питання про мету такої взаємодії. Іншими словами, маємо проаналізувати на що саме спрямовується потенціал взаємодії між владою та ОГС з метою формування уявлення про зміст самої взаємодії. Проаналізуємо сфери участі молоді у політичному та соціально-економічному житті суспільства.

Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй розрізняє такі сфери участі молоді:

- економічна участь – стосується сфери зайнятості та роботи взагалі, пов'язана з економічним розвитком, подоланням бідності, покращенням економічної ситуації суспільства в цілому, регіону або молодих людей, які виступають в якості групи;
- політична участь – стосується сфери влади, врядування, соціальної політики, здійснення влади, впливу на розподіл ресурсів на різних рівнях;
- соціальна участь – стосується життя місцевої громади, місцевих завдань та проблем; – культурна участь – стосується різних форм мистецтва та творчості (візуальні мистецтва, музика, фільми, танці тощо).

Згадані сфери можуть бути взаємопов'язані, тому іноді, розглядаючи ту чи іншу ініціативу або проект, стає зрозуміло, що певна ініціатива має справу з більш ніж однією сферою. Важко сказати, які сфери участі є найцікавішими для

молодих людей, але згідно з дослідженням, проведеним серед британської молоді, цими сферами є створення музики та користування музичними продуктами, танці, різні форми мистецтва, а також спортивні заходи [58].

Участь молоді може принести реальні конкретні переваги не лише молодим людям, але й організаціям/установам та громадам, у яких вони задіяні. Однак не можна вважати, що участь буде завжди приносити лише позитивні результати. Зрозуміло, що при неправильному підході (до прикладу, якщо взяти участь як таку на найнижчих сходинках драбини), участь може завдати шкоди самим учасникам [46].

Дослідники й практики вказують, що ефективна участь:

– позитивно впливає на життя молодих людей. Участь молодих людей не повинна розглядатися як кінцева мета, а як засіб для досягнення мети або спосіб досягти позитивного зрушення в суспільстві. Молоді люди можуть сприяти цим змінам, особливо коли вони відчують позитивні зрушення в їх власному житті;

– допомагає почути молодих людей [55]. Молоді люди, так само як інші групи суспільства та місцевої громади, хочуть висловлювати свою думку стосовно різних проблем, хочуть бути почутими, хочуть, щоб їхня точка зору сприймалася серйозно. Будучи залученими до діяльності, вони можуть висловити свою думку на різних форумах та можуть сподіватися, що до їхньої думки прислухаються;

– спонукає молодих людей розвивати нові навички, додає впевненості. Будучи залученими до різних видів діяльності, молоді люди можуть здобути нові знання, розвинути нові навички, погляди, лідерські якості, сформувані своє майбутнє. Цьому сприяють дії навчального характеру, впроваджені для того, щоб спонукати молодих людей до участі, а також практичні навчання. Можливість використовувати ці нові вміння, навички та знання допомагає молодим людям покращувати результати своєї діяльності, оскільки вони можуть застосовувати їх у знайомому їм середовищі;

– допомагає дорослим розпізнати таланти та потенціал молодих людей

Працюючи з молодими людьми та підтримуючи їх у досягненні нових цілей, дорослі отримують можливість поставити під сумнів поширені стереотипи про молодь (до прикладу, що молоді люди некомпетентні та не цікавляться громадським життям тощо), й виявляють, що молоді люди не менш обдаровані, ніж дорослі та що, ймовірно, їм потрібна лише підтримка, для того, щоб вони могли продемонструвати та розкрити свої таланти;

– спонукає молодих людей брати на себе відповідальність за свої вчинки та рішення. Молоді люди починають розуміти, що той, хто приймає рішення, також несе відповідальність за їх наслідки (та навпаки – хто несе відповідальність, може приймати рішення). Це означає, що якщо молоді люди прагнуть брати участь на місцевому рівні, вони повинні прийняти відповідальність за те, що вони роблять та за наслідки. Молоді люди повинні відповідати за свої власні дії;

– допомагає молодим людям зрозуміти, як діє демократія та як вона повинна працювати у реальному житті У демократичній системі люди повинні вміти брати участь у прийнятті рішень, що стосуються їхнього життя. Процеси прийняття рішень можуть відбуватися в рамках різних установ або структур, на самих різних рівнях, включаючи місцевий рівень. Тому участь на місцевому рівні може бути чудовим полем діяльності для молодих людей для того, щоб більше дізнатися про принципи та механізми демократії, про її потенціал та обмеження, для того, щоб експериментувати з правилами демократії в знайомому середовищі;

– створює простір для молодих людей задля використання їхніх талантів та сильних сторін на користь всієї громади або організації Зазвичай молоді люди мають велику мотивацію щодо розвитку свого потенціалу та талантів. Тому дуже важливо створити відповідні умови, щоб використовувати ці таланти для загальної користі так, щоб місцева громада могла отримати переваги, а молоді люди – задоволення від їх внеску;

– допомагає дорослим зрозуміти потреби та точку зору молодих людей

Робота безпосередньо з молодими людьми та залучення їх до процесів консультації допомагає створити можливість для отримання достовірної інформації про потреби молодих людей. Окремі дослідники стверджують, що все зазначене вище, лишається лише припущенням та немає достатніх доказів того, що консультація з молодими людьми з приводу їх поглядів та потреб дає більш достовірну інформацію, ніж інші джерела (як консультації з батьками чи викладачами) [47];

– розвиває у дорослих навички ефективної роботи з молоддю У певних ситуаціях дорослі, співпрацюючи з молодими людьми, отримують можливість дізнатися, як організувати спільну роботу з молоддю. Втім, для того, щоб дорослі могли розвивати навички, необхідні для ефективної роботи з молоддю, їм може знадобитися суттєва підтримка (наприклад, у вигляді навчальних курсів або літератури для самостійного вивчення);

– створює можливість для дорослих поділитися своїми знаннями й досвідом, при цьому не нав'язуючи їх. Не завжди молоді люди хочуть, щоб їм говорили, що робити. Вони хочуть вивчати та навчатися, експериментуючи. Вони також завжди уважно спостерігають за тими, хто має більше досвіду та знань. Якщо дорослі нічого не нав'язують, молоді люди бажають навчатися у них й використовувати їх досвід;

– робить процес ухвалення рішення більш представницьким Молоді люди складають відносно велику частину суспільства. Якщо рішення, прийняті на місцевому рівні, впливають на життя різних груп, то всі вони повинні мати можливість бути почутими, щоб вплинути на кінцевий результат, і щоб при цьому були враховані інтереси груп. Тому, якщо молоді люди беруть участь у процесі прийняття рішення, то існує велика ймовірність, що їх погляди мають бути прийняті до уваги, а їх потреби – враховані;

– стимулює нові підходи та ідеї у вирішенні місцевих та регіональних проблем Традиційно молоді люди рідко долучаються до процесів прийняття рішення, оскільки керують та скеровують зазвичай дорослі. Однак, було

зазначено, що, запрошуючи людей до співпраці у напрямку вирішення місцевих проблем, що стосуються молоді, можна досягти нових перспектив, отримати свіжі ідеї. Це може сприяти пошуку нових шляхів та методів, що виходять за рамки традиційного вивчення проблем. Нові ідеї та методи, можливо, якнайкраще підходять до розвитку сучасного суспільства.

Ті, хто працює над участю молоді, інколи стикається з труднощами та перешкодами, що можуть бути спричинені загальною ситуацією у суспільстві, виходити із прийнятих цінностей, політичних переконань, або культурних міркувань тощо.

Дослідники та практики відзначили наступні причини:

- різні цінності та звички у молодих людей та дорослих;
- різні графіки життя у молодих людей та дорослих;
- різні стилі спілкування; – різні рівні та типи досвіду;
- брак навичок;
- недостатність у наданні підтримки для молодих людей та дорослих;
- відсутність досвіду з ефективного залучення молодих людей;
- різні методи навчання дітей та молоді;
- місце молоді у соціальній ієрархії (у деяких культурах молоді люди традиційно мають дуже низький статус та незначний вплив);
- патерналізм до молодих людей з боку дорослих;
- недовіра між дорослими та молоддю;
- негативні стереотипи («всі молоді люди ...», «всі дорослі ...»), взаємні омани та упередження;
- відсутність методів та принципів всередині організацій, дружніх до молоді (наприклад, наявність великої кількості паперових інструкцій та документів до прочитання, аналізу та відгуків);
- переконання у тому, що працювати задля участі молоді є чужим завданням, не моїм;
- грошові кошти, пов'язані з участю молоді;
- місцезнаходження;

- брак інформації;
- брак інших необхідних ресурсів (наприклад, додатковий час);
- висока плинність серед молодих людей;
- доступність участі для інвалідів;
- занадто довгі за часом зустрічі;
- шкільні зобов'язання;
- інші інтереси;
- переконання в тому, що нічого не зміниться, навіть якщо молода людина буде брати участь;
- молоді люди, які беруть участь, не репрезентують молодь [14].

Участь молоді й досі не позиціонується як перевага у плані розвитку та процвітання. На це є декілька причин, один з прикладів може стосуватися культурних норм, що вибудовують ієрархічні структури та ставлення в них до молоді. У таких громадах дорослі відіграють дуже важливу роль та вважається неповагою, коли молоді люди намагаються втручатися у процеси прийняття рішень. У такому контексті може бути доволі непросто працювати над участю молоді, але досвід роботи тих організацій, що вже працюють у таких середовищах, засвідчує, що існують ефективні способи подолання зазначених перешкод [44].

Такі способи підкреслюють роль громадських, в тому числі й молодіжних, організацій щодо залучення молоді до їх діяльності, в ініціюванні конструктивного діалогу між молоддю та дорослими та створенні інструментів для ефективного співробітництва. Іншою важливою ціллю для громад, побудованих на основі ієрархічних структур та підпорядкованості владі, є робота щодо зміни ставлення до молоді людей, що займають керівні посади (тут маються на увазі не лише представники місцевих органів влади, але й вчителі, батьки тощо), а також сприйняття останніх у якості партнерів.

Проаналізуємо форми участі молоді в управлінні державними справами.

Є багато форм участі молодих людей у процесі вирішення проблем, що стосуються їх та місцевої громади. Одні форми участі приваблюють молодих

людей більше, інші менше; деякі можуть бути більш доречними в певному контексті, ніж інші й кожна з цих форм має свій потенціал та свої обмеження. Найбільше вживаними та загальноприйнятними в сучасному європейському суспільстві форми участі молоді є так:

- волонтерська робота;
- участь у різних формах неформальної освіти;
- навчання рівний-рівному: залучення молодих людей до навчання їхніх однолітків (до прикладу, програми із здорового способу життя, освітні кампанії тощо);
- активна участь в організації/клубі та виконання обов'язків у цій організації;
- молодіжні ради, парламенти, форуми, комітети та інші структури, як традиційний спосіб участі в ухваленні рішень в рамках міжнародних, національних, регіональних або місцевих влад, шкіл, клубів, неурядових організацій тощо;
- системи спільного управління, що вже існують в деяких установах, в яких рішення приймаються разом з представниками від молоді, молодіжних організацій та влади;
- консультації – використовуються в процесі прийняття рішення, щоб висловити своє занепокоєння з приводу тієї чи іншої проблеми, внести пропозиції щодо її вирішення;
- різні рівні участі молодих людей в проектах та заходах (як організованих, так і неорганізованих);
- різного роду кампанії;
- членство в політичних партіях, спілках, групах інтересів;
- участі у виборах (щоб голосувати та бути обраним).

Якщо подивитись, скільки молодих людей реально залучено до вищезазначених форм участі, стає зрозумілим, що їх кількість неухильно знижується. Але це аж ніяк не означає, що молодь втрачає інтерес до участі. Виявляється, що «більшість (молодих осіб) демонструють чітку волю брати

участь та впливати на рішення, що приймаються суспільством, але вони хочуть робити це на більш індивідуальній та більш разовій основі, поза межами участі в застарілих структурах та механізмах» [48].

Цей висновок має дуже важливе значення для практиків, що працюють у сфері участі молоді, а саме: молоді люди повинні отримати можливість експериментувати та знаходити правильні способи бути залученими, навіть якщо це означає зосередитися тільки на нетрадиційних формах участі.

На даний час не існує чіткого визначення того, що мається на увазі під такими формами участі, але різні джерела наводять такі приклади:

- створення мереж «рівний-рівному»;
- форуми для обговорення;
- підпис петицій;
- участь у так званих нових соціальних рухах;
- групи підтримки;
- бойкотування товарів;
- демонстрації;
- міжнародні зустрічі;
- використання Інтернету для збору інформації, висловлення думки,

впливу на прийняття рішення.

Люди, організації та спільноти, що підтримують участь молоді та шукають нові способи залучення молодих людей до громадського життя, повинні мати чітке уявлення про те, чого вони хочуть. Чи хочуть вони збільшити чисельність молодих людей, що беруть участь, задля покращення офіційних статистичних даних? Або, можливо, вони хочуть знайти більш ефективні шляхи залучення молоді до муніципальних та регіональних структур? Чи, можливо, існують якісь інші причини? Безперечно, що основну увагу необхідно зосередити не лише на кількісному збільшенні учасників, а також на шляхах поліпшення якості самої участі.

Щодо якості та ефективності забезпечення участі молоді у формуванні та реалізації молодіжної політики слід звернути увагу на цільові програми, що їх

реалізують органи державної влади для покращення становища молоді у суспільстві. Нами проаналізовано таку програму, що діє у Дніпропетровській області. Це – Регіональна цільова соціальна програма «Молодь Дніпропетровщини» на 2022 – 2026 роки, що була прийнята у 2021 році Дніпропетровською обласною радою.

Регіональна цільова соціальна програма «Молодь Дніпропетровщини» на 2022 – 2026 роки базується на необхідності самореалізації та розвитку потенціалу молоді області, її участі та інтеграції у суспільне життя, що розвиватиме їх національну свідомість на основі суспільно-державних цінностей та відповідального громадянства, надаватиме молоді можливості для успішної реалізації і соціалізації, підвищить рівень їх громадянських компетентностей, спроможності бути самостійними, стійкими, активними, патріотичними і відповідальними учасниками суспільного життя [34].

Метою програми є створення можливостей для самореалізації та розвитку потенціалу молоді області, її участі та інтеграції у суспільне життя [34].

Програма ґрунтується на аналізі стану і проблем розвитку молоді області, результатів виконання попередніх програм, а також враховує програмні вимоги і перспективи, визначені документами Організації Об'єднаних Націй, Європейського Союзу та Ради Європи, що регламентують засади розвитку молодіжної політики [34].

Слід зазначити, що в області існує позитивний досвід вирішення актуальних питань молоді. Водночас проблемами, які потребують розв'язання на рівні регіону, є:

– низький рівень участі молоді в суспільному житті, у діяльності інститутів громадянського суспільства, у тому числі молодіжних та дитячих громадських організацій, а також органах учнівського та студентського самоврядування, програмах сфери волонтерської діяльності та у процесах ухвалення рішень, що стосуються вирішення питань молоді;

- низький рівень інформованості молоді, насамперед молоді з інвалідністю, про свої права, обов'язки та можливості для розвитку власного потенціалу і самореалізації у своїй територіальній громаді, області, в Україні загалом;

- низька активність молоді в політичному житті країни як на державному, так і на регіональному та місцевому рівнях;

- недостатній рівень мобільності молоді (у межах України та між різними країнами);

- низький рівень громадянських компетентностей, у тому числі щодо дотримання правових норм, стандартів прав людини, насамперед толерантного ставлення та взаємоповаги один до одного;

- незначна кількість молоді, які вважають корупцію та непотизм як етично неприйнятні форми розв'язання побутових проблем та життєвих перешкод;

- підготовка молоді до сімейного життя, відповідального ставлення молоді до планування сім'ї та власного репродуктивного здоров'я;

- недостатньо сформовані навички здорового способу життя та розуміння важливості комплексної турботи про фізичне та психологічне благополуччя;

- низький рівень соціалізації, реінтеграції та адаптації молоді, яка проживає у складних життєвих обставинах, вразливих та маргіналізованих груп у суспільстві, насамперед молоді з інвалідністю;

- недостатній рівень соціально-психологічної адаптації молоді, місцем проживання якої є тимчасово окуповані території, в соціокультурний простір України;

- низький рівень компетентностей, необхідних молоді для свідомого вибору професії та кар'єрного розвитку, провадження підприємницької діяльності, розвитку лідерських якостей [34].

Отже, існує потреба на основі пріоритетних завдань програми забезпечити інтеграцію молоді в суспільне життя через підвищення рівня її

свідомості, відповідальності, мобільності, економічної активності, життєстійкості, самостійності і спроможності. Адже коли молодь здорова, має громадянські цінності та компетентності, роботу, від якої отримує задоволення, можливості для саморозвитку, вона не тільки турбується про свій добробут та добробут своєї родини, а й має бажання спрямовувати свій час для розвитку своєї територіальної громади, села або міста, країни загалом. Це дасть змогу забезпечити підвищення рівня відчуття її належності до процесів, що відбуваються в Україні, та довіри до інститутів публічної влади.

Порівняно з попередньою програмою, дія якої закінчилася у 2021 році, нова програма включає завдання, що поєднують інструменти, які вже ефективно впроваджуються, з тими, що потребують удосконалення і реалізації нових підходів, що є принципово новими та сучасними для роботи з молоддю.

Оптимальний шлях розв'язання проблеми передбачає застосування оновлених концептуально сучасних підходів та використання широкого кола інноваційних механізмів та інструментів, що запроваджуються для роботи з молоддю, шляхом поширення найкращого досвіду останніх років, упровадження рекомендацій українських та міжнародних експертів, молодіжного сектору Ради Європи, використання досвіду молодіжної роботи країн Європейського Союзу, рекомендації ООН щодо підтримки молодих громадян в усіх сферах життєдіяльності.

Такий шлях дає змогу забезпечити наступні результати:

- посилення ролі та відповідального ставлення органів державної влади і органів місцевого самоврядування та партнерських організацій до виконання пріоритетних завдань програми, активізувавши міжсекторальну співпрацю, обмін досвідом між ними для самореалізації та розвитку потенціалу молоді області;
- поширення наявних та запровадження нових моделей для розвитку, інтеграції та участі молоді у суспільному житті із застосуванням цифрових інструментів та з урахуванням реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади;

- розвиток громадянського суспільства, впровадження громадянської освіти на всіх рівнях, поширення неформальної освіти;
- упровадження інклюзивного підходу та забезпечення рівних прав, а також доступу до послуг і можливостей, інформації для різних категорій молоді, насамперед для молоді з інвалідністю [34].

Слід звернути увагу на те, що розробники програми серед основних її завдань передбачили підвищення громадянських компетентностей молоді регіону, подальший розвиток молодіжної волонтерської діяльності та активізацію зусиль щодо залучення молоді до прийняття рішень. З точки зору предмету нашого дослідження, це свідчення проактивної позиції розробників програми. З іншого боку у програмі планується розвиток мережі молодіжних центрів, реалізацію програми «Молодіжний працівник», що свідчить про наміри влади продовжувати активне співробітництво із ОГС молоді.

Для реалізації програми обласна влада передбачає залучення певних ресурсів. Ресурсне забезпечення програми передбачає її фінансування за рахунок коштів обласного бюджету та інших не заборонених законодавством джерел.

Координацію виконання програми забезпечує її замовник – департамент молоді і спорту облдержадміністрації а контроль здійснює постійна комісія обласної ради з питань сім'ї, молоді та спорту. Нажаль, у процесі розроблення програми ще недостатньо було залучено ресурс ОГС молоді. З цього можна зробити висновок: співпраця влади обласного рівня та громадських організацій більшою мірою активізується на етапах реалізації програми, у той час як розроблення програмних положень, як і раніше відбувається у більшості випадків без залучення молодіжних ОГС.

На думку розробників програми, кінцевими її результатами є:

- зростання чисельності молоді, яка бере участь у заходах неформальної освіти та усвідомлює необхідність навчання протягом життя;
- підвищення рівня компетентностей молоді та молодіжних працівників області (знань, умінь, навичок тощо), у тому числі фінансової та цифрової

грамотності, медіаграмотності, правової спроможності для активної участі молоді в суспільному житті громади з метою професійного розвитку та провадження підприємницької діяльності;

- зростання чисельності молоді зі сформованим відповідальним ставленням до власного здоров'я;

- зростання чисельності молоді, яка має знання та навички з планування сім'ї та репродуктивного здоров'я [34].

Слід звернути увагу на те, що серед очікуваних результатів є позиції, які прямо та опосередковано спрямовано на розвиток співпраці із громадським сектором, особливий наголос робиться на удосконалення молодіжної роботи, зокрема:

- розширення поля інформаційної адвокації ключових потреб молоді, у тому числі молодих осіб з інвалідністю, у суспільстві;

- збільшення чисельності молодих людей, які беруть участь у діяльності ОГС та молодіжних центрів, задіяні у волонтерській діяльності та у процесах ухвалення рішень;

- актуалізація у молодіжному середовищі можливостей безпосередньої участі у суспільному житті;

- розширення бази учасників молодіжного партнерства з міжнародними організаціями;

- навчання представників ОГС та молодіжних працівників;

- активізація діяльності молодіжних центрів, що вже створено у області.

Досить об'єктивна орієнтація розробників програми на результат свідчить про те, що програмування результатів обласної програми може передбачати у майбутньому поглиблення залучення молоді та її представників до процесів управління місцевими справами.

Подібна ж тенденція спостерігається з точки зору оцінки змісту критеріїв ефективності виконання програми. Показники оцінки ефективності програми викладено в додатку А.

Таким чином, можемо зробити висновок про те, що взаємодія громадських організацій з органами публічної влади у формуванні молодіжної політики базується на певних, адаптованих до сучасних умов інструментах, що в цілому дозволяють забезпечити реалізацію кращих практик співпраці влади та ОГС у сфері державної молодіжної політики. Проте, ці інструменти не повною мірою інституціалізовано у практиках органів влади, особливо на місцевому рівні. Для виявлення проблем у цьому сегменті, здійсними короткий аналіз форм та практик залучення організацій громадянського суспільства до реалізації молодіжної політики.

2.2. Дослідження форм та практик залучення організацій громадянського суспільства до реалізації молодіжної політики

Розробка ефективної молодіжної політики стає важливою метою все для більшої кількості країн Європи та світу в цілому. Україна також підтримує такі зусилля шляхом впровадження керівних принципів та правових інструментів, що допомагають створювати чи покращувати молодіжні політики на місцевому та загальнодержавному рівнях. Підходи до впровадження молодіжної політики відрізняються у регіонах та громадах.

У деяких областях молодіжна політика є важливим напрямком роботи, на розвиток якого виділяються відповідні ресурси, надається доступ до інформації, гарантуються повноваження та участь у процесах прийняття рішень. В інших регіонах молодіжна політика може бути лише окремим елементом політики іншої сфери, як, до прикладу, політики в області освіти, спорту, культури, туризму тощо. Існують також різні методи впровадження молодіжної політики: централізований метод, при якому прийняття рішень та дії координуються єдиним центром (до прикладу, міністерством чи іншим органом, відповідальним за питання молоді), та децентралізований метод, який делегує процес прийняття рішень та розподіл ресурсів структурам на інших рівнях (в тому числі регіональному та місцевому).

У цьому підрозділі, переважно, розглянемо питання молодіжної політики переважно саме на регіональному та місцевому рівні, адже практики завжди наближені до молоді, до реального життя, у якому діють молодіжні громадські організації як актори молодіжної політики. Молоді люди є громадянами у муніципальних утвореннях та регіонах, де вони живуть [51], та як наслідок, молодіжна політика повинна існувати та реалізуватися у найкращий спосіб на місцевому рівні з метою забезпечення потреб та прагнень молоді.

Ефективно діюча молодіжна політика на місцевому рівні реально приносить багато позитивних наслідків, включаючи такі:

- визначення найбільш необхідних потреб молодих людей на місцевому рівні;
- забезпечення потреб молоді у найкращий спосіб;
- покращення ситуації з молоддю;
- забезпечення включення питань молоді до інших секторних стратегій;
- створення основи для досягнення спільних цілей через включення до процесу реалізації молодіжної політики різних сторін, що працюють з молоддю та для молоді;
- координація та скеровування різних ініціатив та дій на місцевому рівні;
- забезпечення чіткого розподілу ресурсів для задоволення потреб молодих людей на місцевому рівні;
- визнання внеску молодих людей у розвиток місцевої громади;
- стимулювання молодих людей відігравати активну роль у вирішенні питань, що торкаються їх життя;
- забезпечення основи для планування майбутнього місцевої молоді;
- зміцнення діалогу між поколіннями та посилення співпраці на місцевому рівні. Вищенаведені результати можуть бути досягнуті у випадку, коли розробка та реалізація молодіжної політики місцевого рівня ґрунтуються на таких принципах:

1. Чіткі цілі та шляхи їх досягнення. Всі учасники процесу, а також місцева громада в цілому, усвідомлюють, що і яким чином має бути досягнуто.

2. Орієнтир на вирішення потреб молоді підтверджується на найвищому політичному рівні місцевої громади. На практиці, таке зобов'язання означає, що вирішення проблем молоді стало одним із місцевих пріоритетів, якому приділяється достатньо уваги.

3. Є обмеженими наявні ресурси, необхідні для планування, реалізації та оцінки місцевої молодіжної політики. Навіть найдосконаліші плани та стратегії будуть неефективними, якщо вони не підкріплені відповідними фінансами, часом та ноу-хау.

4. Молоді люди ще не відіграють активну роль у плануванні, здійсненні та оцінці місцевої молодіжної політики (на всіх етапах). Якщо молодіжна політика планується для молоді, але без молоді (зверху вниз), є ризик того, що ця політика доволі обмежено відображатиме реальні потреби молодих людей. Молоді люди часто позбавлені відчуття «власності» в рамках такої політики та не будуть вмотивовані брати участь в будь-якому з аспектів її реалізації.

5. До реалізації молодіжної політики залучено не всі основні сторони, що працюють для молоді та/чи разом з молоддю. Кожен з них має свої унікальні знання, досвід, доступ до ресурсів, положення в місцевому суспільстві та відіграє свою роль. Всі ці аспекти роблять значний внесок у створення та розвиток ефективної молодіжної політики.

6. Партнерство між різними сторонами молодіжної політики не стало системним, носить епізодичний характер.

7. Молодіжна політика є крос-секторною. Життя молодих людей охоплює широкий спектр різних галузей, тож молодіжна політика вирішує питання, що також стосуються різних сфер, таких як: освіта, спорт, культура, ЗМІ, зайнятість, тощо.

8. Нажаль, часто нормою стає підхід, що має назву «пожежний підхід» до управління. Цей підхід означає реагування місцевою владою виключно на особливі проблеми молоді, що не розглядаються як частина однієї проблеми,

втім є відокремленим питанням, вирішення якого потребує негайного втручання (такий підхід більш доречно порівняти із невеличкою пожежею, які слід негайно ліквідувати).

Щойно таку негайну проблему вирішено, про неї забувають та починають вирішувати наступну. Наразі відбувається перехід до застосування іншого підходу, що ставить молодих людей у центр та розглядає їх як ресурс, а не проблему. Коли місцеві органи влади застосовують такий підхід, вони прагнуть сприяти розвитку інтелектуального, соціального, творчого та фізичного потенціалу молоді та використовувати її таланти задля загального добробуту громади.

Зосередження молодих людей на розвитку своїх сильних сторін допомагає їм у побудові кращого життя та запобігає втягненню до злочинній діяльності та входженню до антисоціального середовища. Нарешті, існує підхід під назвою «управління цілями» [44].

Такий підхід визначає місцеву молодіжну політику як специфічну ціль, що повинна бути досягнута, а план її досягнення є ретельно спланованим, впровадженим та оціненим. Вищеназваний підхід фокусується на впровадженні конкретних змін у суспільство та перевірці ефективності виконання всього процесу.

Місцева молодіжна політика складається з двох основних напрямків. Вона повинна відображати та відповідати напрямкам національної молодіжної політики та вирішувати проблеми конкретної спільноти. Як вже було згадано, в рамках національної молодіжної політики деякі завдання або цілі можуть бути делеговані іншим суб'єктам, що приймають рішення, на рівні регіонів та громад.

Процес визначення місцевої молодіжної політики є комплексною процедурою, що вимагає залучення до процесу різних сторін. Місцеві органи влади, що є основними суб'єктами впровадження молодіжної політики на місцях, володіють значним досвідом та знаннями в цьому процесі.

Неможливо побудувати універсальну модель місцевої молодіжної політики, адже у кожній області України ситуація є різною та залежить від традицій, норм, процедур та досвіду управління. Втім, існує низка узагальнень, що можуть характеризувати національну модель та зміст практик розробки місцевих молодіжних політик. Їх наведено нижче.

1. Побудова партнерства стала сьогодні повсюдним явищем у місцевих органах влади. Нині це свого роду тренд у державному управлінні на місцях. Хоча є й виключення. Для створення ефективної молодіжної політики на місцевому рівні органи влади забезпечують участь різних сторін: молоді, громадських організацій місцевого рівня, наавчальних та інших закладів. У деяких громадах використовують підхід, за якого місцеві органи влади визначають політику, що потім реалізовується ними власноруч чи доручається партнерам. Тим не менш, це не є підходом забезпечення участі. На ранньому етапі рекомендовано дотримуватися принципу залучення до процесу побудови партнерства між різними сторонами.

2. Органи влади дедалі частіше намагаються бути зрозумілими у поясненні необхідності існування молодіжної політики на місцевому рівні. Наразі у місцевих громадах спостерігається мода на розвиток місцевих молодіжних політик та все більше громад зацікавлені у послідовному вирішенні проблем молоді у найбільш ефективний спосіб.

3. Наявність якісної молодіжної політики на місцевому рівні вже приносить реальні зміни. Щойно розпочинаючи процес створення такої політики, органи влади відразу визначаються з конкретними кроками з необхідних змін та покращення та аналізують стан реалізації такої політики на рівні країни та регіону.

3. Саме тому, відбувається збір інформації про національну та регіональну молодіжну політику. Місцева молодіжна політика побудована на двох стовпах, одним з яких є національна молодіжна політика. Сьогодні, в умовах децентралізації, певні завдання чи дії делегуються національною політикою на нижчий рівень, а тому у органів місцевої влади виникають

конкретні зобов'язання в рамках делегованих повноважень та можливої наявності керівних принципів, що стануть у нагоді при їх виконанні.

4. Сьогодні усі органи влади використовують такий інструмент як аналіз ситуації про стан молоді у регіоні чи місцевій громаді з метою виявлення потреб. Зосередження на питаннях, особливо важливих для місцевої громади є стовпом побудови місцевої молодіжної політики. Такі питання не можуть бути закладені в національну молодіжну політику, що має обмежені масштаби та зосереджена виключно на пріоритетних сферах, що є актуальними для всієї молоді певної країни. Саме тому аналіз ситуації та стану молоді є вкрай важливим завданням з метою визначення додаткових сфер, проблем та задач, що необхідно вирішувати на рівні місцевої громади.

5. У діяльності органів місцевої влади усе частіше спостерігається використання інструменту «встановлення пріоритетів». Молоді люди є різномірною групою, тож всі вони мають різні потреби у житті та очікування. В рамках реалізації місцевої молодіжної політики та з наявними ресурсами скоріше за все неможливо врахувати абсолютно всі потреби молоді, тож вкрай важливо визначити пріоритети.

6. Ще один з різновидів практик, які характерні для місцевих органів влади – визначення переваг/цілей/завдань/стратегій/плану дій/оцінки. Існує ряд формул, які успішно використовують для розробки місцевої молодіжної політики; деякі громади розпочинають з опису переваг, інші – із зосередження на формулюванні цілей та завдань. У цьому процесі не існує вірного чи невірного шляху. Досвід є унікальним, і важливим є узагальнення таких практик для інших територій.

7. Широко останнім часом використовується інструмент проведення оцінювання молодіжної політики. Однак, нажаль, це ще не відбувається на регулярній основі. Цей процес має бути заплановано разом з іншими елементами впровадження політики.

8. Вже нормою стають у багатьох громадах консультації щодо пропозицій з впровадження молодіжної політики. Всім сторонам, залученим до

процесу створення місцевої молодіжної політики та зацікавлених у вирішенні проблем молоді на місцевому рівні, необхідно дати можливість прокоментувати документи, дії та висловити свою думку щодо кінцевих пропозицій.

9. Процеси ухвалення політики теж відбуваються за участі представників молоді. Однак, частіше саме місцеві органи влади беруть політичну відповідальність за реалізацію такої політики. Однак при цьому забувають звітуватися перед всією громадою про результати її виконання, і передусім перед молоддю. Мова йде про поширення інформації про місцеву молодіжну політику. Інформуванню молоді про здійснення такої політики слід надавати особливого значення, адже саме вони є її основними бенефіціарами.

10. Нажаль досить рідко використовується метод спільного моніторингу реалізації політики. З метою оцінки прогресу, досягнутого щодо визначеної мети, необхідно проводити систематичний контроль чи огляд різних аспектів реалізації політики (моніторинг). Проведення моніторингу дозволяє не лише перевіряти, наскільки ефективні виділені ресурси чи є їх достатньо, але також допомагає оцінити успіхи та виявити проблеми на ранній стадії. Цей процес гарантує, що політику можна буде корегувати у випадку зміни ситуації у суспільстві чи громаді. Спільний моніторинг означає включення до процесу різних учасників, в тому числі й молоді. Однак багато органів влади на місцях нехтують цим інструментом.

Досить прикметною особливістю сучасної молодіжної політики на місцях стає така відносно нова, але така, що стрімко розвивається, форма взаємодії як адвокація, тобто мережування задля зміни політики.

Хоча молодіжна політика в цілому є важливим питанням на місцевому рівні, в деяких громадах пріоритети віддані іншим сферам. Саме тому, різні громадські організації, структури, окремі особи намагаються включити багато молодіжних питань молоді до процесу адвокації. Це означає наявність комплексу цілеспрямованих дій щодо осіб, залучених до процесу прийняття

рішень на підтримку конкретного політичного питання [53], а також мережування задля зміни політики.

Адвокація спрямовується на різні аспекти молодіжної політики, такі як суспільне сприйняття окремих питань чи ставлення до питання окремих політиків. Адвокація спрямовується на підтримку конкретних дій чи, навіть, на їх припинення. Адвокація сьогодні застосовується на різних рівнях – інституційному, місцевому, регіональному, національному та міжнародному.

Адвокацію засновано на мережуванні – створенні та підтримці зв'язків з тими, хто поділяють та згодні працювати для досягнення спільних цілей на благо суспільства. Насправді, у житті все є частиною певної мережі: на роботі, у школі, у громадському житті чи під час спортивних заходів люди знають доволі багато про спосіб мережування та вдало його застосовують. Мережі адвокації створюються таким чином, щоб час, мотивація, інші ресурси використовувались у найбільш ефективний спосіб для досягнення цілей.

В окремих громадах мережі адвокації розвиваються у форму коаліції (наприклад, у місцевій раді) і такий процес має велике значення, адже сприяє об'єднанню разом людей та ресурсів з різних верств суспільства та забезпечує подання візуального сигналу громаді щодо її підтримки [42].

Адвокація у формі коаліції допомагає поширювати відповідальність та створює простір для групового обговорення вирішення проблем. Втім, така форма співробітництва є достатньо закритою, інколи інтереси членів коаліції можуть бути відмінні, що спричинить додаткові труднощі надалі.

Адвокація побудована у значній мірі на ефективній комунікації, саме тому члени її мережі, як правило, добре володіють і постійно розвивють навички, що сприяють забезпеченню ефективного спілкування. Розвиток ефективної комунікації є надзвичайно важливим не лише для налагодження контактів з політиками, а й також для підтримки добрих відносин у середині мережі. Важливо набувати та розвивати навички, пов'язані із такими сферами: формулювання точок зору, висловлення думок та почуттів, передача повідомлень, розвиток добрих презентаційних навичок, розуміння

невербальних сигналів, а також уважне слухання та заохочення інших промовців до виступів.

Члени мережі адвокації повинні бути спроможні продемонструвати такі знання, адже багато політиків не сприймають неурядові організації саме через брак знань та досвіду їх членів у процесах розробки політики. Подібне ставлення політиків до мережі адвокації може призвести до блокування всіх зусиль та відмови у співпраці.

Нами проаналізовано алгоритми дії щодо побудови мережі адвокації (див. рис. 2.1.)

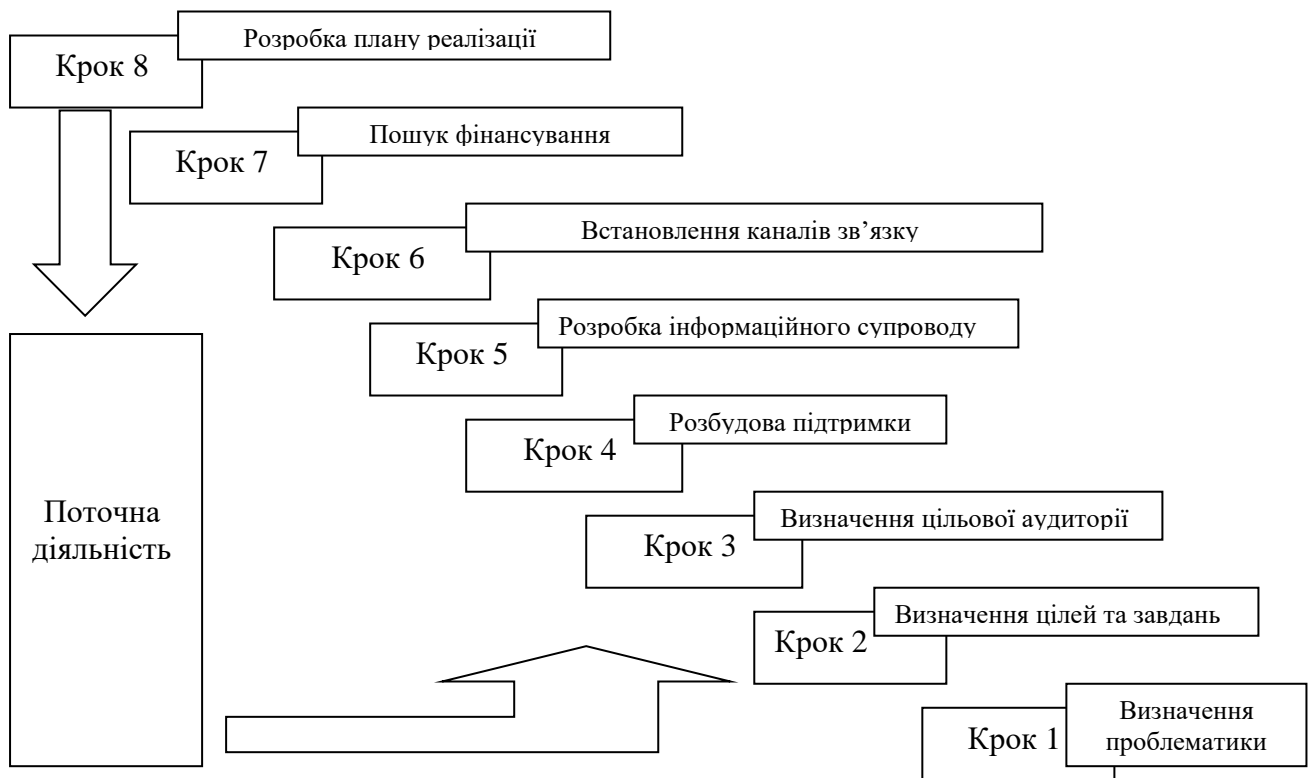

Рис. 2.1. Характеристика змісту основних кроків у побудові мережі адвокації молодіжної політики (складено авторкою)

1. Визначення проблематики. У мережі учасники визначаються, на якому питанні слід зосередити увагу задля сприяння зміни політики. Це питання має відповідати місії та виконуватися на основі узгоджених раніше критеріїв.

2. Визначення цілей та завдань. Мережа повинна чітко визначити, що має бути досягнуто у довгостроковій перспективі (цілі) та сплановано набір

конкретних, вимірюваних та короткострокових досягнень, що сприятимуть досягненню цілей.

3. Визначення цільової аудиторії. Основною цільовою аудиторією є політики, які мають право прийняття та затвердження нової політики або внесення змін до існуючої. Другорядною цільовою аудиторією є інші сторони, що мають доступ та можуть впливати на основну цільову аудиторію, а саме: політики, працівники місцевих органів влади, ЗМІ, місцеві лідери тощо.

4. Розбудова підтримки. Члени мережі шукають підтримки серед тих організацій, закладів, мереж, членів громадянського суспільства, яких стосується запропоноване питання та які готові надати підтримку у його вирішенні. Успіх виконання всієї ініціативи залежить від опорної бази, тож необхідно мати час та ресурси для планування цього завдання.

5. Розробка інформаційного супроводу. Інформаційні повідомлення формуються у такий спосіб, щоб цільова аудиторія позитивно відреагувала на запропоноване та підтримала пропозицію. Інформаційне повідомлення адаптоване до цільової аудиторії та містить інформацію щодо очікуваних змін.

6. Встановлення каналів зв'язку. Ваша цільова аудиторія буде визначати обрання каналу зв'язку. Коли ви намагаєтесь отримати доступ до осіб, відповідальних за прийняття рішень, в процесі просвітницької діяльності в громаді, при пошуку однодумців, можна використовувати різні способи передачі інформаційних повідомлень. На місцевому рівні такі способи можуть включати в себе прес-релізи до місцевих ЗМІ, проведення місцевих дебатів, зустрічей з політиками, видання інформаційних бюлетенів тощо.

7. Пошук фінансування. Реалізація ініціатив в рамках адвокації потребує фінансової підтримки для покриття витрат на матеріали, подорожі (наприклад, на при проведенні зустрічей з людьми, що приймають рішення), наявності інфраструктури для проведення конференцій (оренда місця проведення заходу), покриття витрати на зв'язок між членами мережі тощо.

8. Розробка плану реалізації. Діяльність мережі адвокації необхідно планувати наперед. Такий план має включати перелік всіх заходів та завдань,

містити перелік всіх обов'язків, якими наділяються кожна людина чи група. Також необхідно встановити часові рамки для завершення всіх заходів, перерахувати необхідні ресурси, а також пояснити, походження цих ресурсів.

На всіх етапах кампанії адвокації має бути присутнім моніторинг та оцінка. Обидва напрямки мають бути заздалегідь сплановані для забезпечення можливості оцінювання ходу проведення та результатів всієї кампанії. Адвокація є потужним методом досягнення політичних змін чи ініціювання розробки нових стратегій в різних контекстах та на різних рівнях.

Втім, потенціал адвокації не використовується в достатній мірі на рівні місцевих громад (особливо у плані вирішення проблем молоді), незважаючи на те, що адвокація полегшує встановлення особистих контактів з місцевими політиками та допомагає будувати прямі взаємовідносини із зацікавленими сторонами. В більшій мірі це відбувається через переконаність людей, які працюють з молодими людьми та для молодих людей, у тому, що адвокація вимагає певних спеціальних навичок та компетенцій, якими вони не володіють. До того ж, інколи забувається, що адвокаційна діяльність ґрунтується на зобов'язанні та мотивації зацікавлених сторін.

Таким чином, узагальнення практик організації взаємодії влади та ОГС у сфері молодіжної політики дає підстави стверджувати, що основними інструментами співпраці виступають найчастіше адвокаційні мережі, які стають часто реакцією ОГС на проблеми з боку влади у комунікаціях із стейкхолдерами молодіжної політики. Така ситуація свідчить про здатність та реальну спроможність ОГС молоді самостійно вибудовувати взаємодію, що відображає прагнення співучасті у формуванні та реалізації публічних політик.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ СПІВРОБІТНИЦТВА ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

3.1. Розвиток кращих практик участі молодіжних громадських організацій у здійсненні державної молодіжної політики

Співпраця між місцевими органами влади, молоддю та їх організаціями є важливим кроком у побудові сильного та демократичного суспільства. Як показує досвід, побудова такої співпраці може бути доволі складним завданням, але існує чимало прикладів, коли різні сторони на місцевому рівні знаходять конструктивні способи для вдалої співпраці задля досягнення спільних цілей.

Різні сторони прагнуть співпраці, коли вони мають схожі інтереси та вбачають вигоду від спільної роботи. Саме тому важливо виявити сфери спільних інтересів між молоддю чи молодіжними організаціями та місцевими органами влади. В ідеалі, основа для співпраці між вказаними колами узгоджується у відкритий спосіб, при чіткому, відкритому та відвертому позиціонуванні сторонами своїх потреб та цілей. Якщо були виявлені суперечності стосовно цілей, вони мають бути вирішені якомога швидше, інакше це може привести до ускладнення або навіть зупинення співпраці пізніше.

Для того, щоб ідентифікувати інтереси кожної з сторін, можуть бути використані різні методи. У деяких громадах організуються зустрічі, на яких ці питання обговорюються між потенційними партнерами, в інших – інтереси визначаються за допомогою експерта, який проводить дослідження. Ідентифікацію інтересів також можна проводити на основі аналізу пріоритетів та принципів роботи громад та організацій, їх дій та проектів, на основі різних звітів та інших стратегічних документів.

На основі анонімного опитування (опитано загалом більше 100 осіб) нами проаналізовано основні мотиви, завдяки яким молоді люди, представники молодіжних ОГС та органів публічної влади на місцевому рівні обґрунтовують потребу у співпраці одне з одним у сфері формування та реалізації державної молодіжної політики.

Результати опитування показали, що індивіди (молоді люди у віці від 16 до 34 років) найбільше зацікавлені у співпраці з іншими стейкхолдерами молодіжної політики з таких мотивів суспільного, соціально-демографічного, особистісного та інших порядків:

- для покращення стану молоді у суспільстві;
- для внеску у поліпшення загальної ситуації в житті місцевої громади;
- для представлення інтересів молоді в процесі прийняття рішень;
- для здійснення впливу на процес прийняття рішень та стратегій розвитку на місцях;
- щоб думка молодих людей була почута;
- для отримання доступу до ресурсів;
- для отримання нових можливостей у житті;
- для отримання нових контактів;
- для отримання доступу до мереж;
- для можливості використовувати свій потенціал, таланти та навички;
- для можливості корисно проводити свій вільний час;
- для отримання нового досвіду.

Чому молодіжні організації зацікавлені у співпраці з іншими сторонами?

Мотиви для такої співпраці, узагальнено можна представити наступним чином:

- для покращення стану молоді у суспільстві;
- для внеску у покращення загальної ситуації у житті суспільства;
- для представлення інтересів молодих людей у процесах прийняття рішень;
- для здійснення впливу на прийняття рішень та стратегій розвитку на місцях;

- для встановлення партнерських взаємовідносин між різними сторонами, уповноваженими приймати рішення;
- для візуалізації своєї роботи;
- для створення позитивного іміджу організації;
- для рекламування діяльності своєї організації;
- для отримання доступу до ресурсів;
- для обміну досвідом з вигодою для інших;
- для виконання цілей та завдань організації;
- для створення бази та структур участі;
- для навчання, набуття досвіду та підготовки молодих людей до майбутнього життя;
- для отримання нового досвіду.

Чому органи публічної влади зацікавлені у співпраці з іншими сторонами? Основні мотиви органів влади та їх посадових осіб, що виявляють у них зацікавленість у співпраці з ОГС задля формування та реалізації молодіжної політики можна представити наступним чином:

- для внеску у покращення загальної ситуації у житті суспільства;
- для більш точного виявлення потреб молодих людей;
- для надання молодим людям більш якісних послуг;
- для поліпшення становища молодих людей в місцевих умовах;
- для запобігання виникненню соціальних проблем;
- для впровадження своїх планів та політичних пріоритетів;
- для відчуття приналежності до прийняття рішень;
- для налагодження зворотного зв'язку та отримання пропозицій та ідей;
- для підготовки молодих людей до майбутньої відповідальності (до прикладу, для управління громадою);
- для візуалізації своєї роботи на місцевому рівні;
- для створення позитивного іміджу органів влади;
- з політичних причин (при переобранні на відповідні виборні посади).

Аналіз таких мотивів у різних стейкхолдерів державної молодіжної політики у порівнянні дає змогу визначити спільні поля мотивів, які уможливають співпрацю на інституційному рівні (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Спільні поля мотивів до співпраці у різних стейкхолдерів молодіжної політики

Сфери інтересів, що породжують мотиви	Мотиви індивідів	Мотиви молодіжних організацій	Мотиви органів публічної влади/їх посадових осіб
Сфера глобальних суспільних інтересів	покращення стану молоді у суспільстві		
		для внеску у покращення загальної ситуації у суспільстві	
			для запобігання виникненню соціальних проблем
Сфера локальних інтересів	внесок у поліпшення загальної ситуації в громаді		для поліпшення становища молодих людей в громаді
	для здійснення впливу на процес прийняття рішень та стратегій розвитку		для надання молодим людям більш якісних послуг
Сфера інтересів соціально-демографічної групи	для представлення інтересів молоді в процесі прийняття рішень		для більш точного виявлення потреб молодих людей
	щоб думка молодих людей була почута	навчання, набуття досвіду та підготовки молодих людей до майбутнього життя та майбутньої відповідальності	
Мотиви влади	для отримання доступу до ресурсів		для впровадження своїх планів та політичних пріоритетів
		встановлення партнерських взаємовідносин між різними сторонами, уповноваженими приймати рішення	відчуття приналежності до прийняття рішень
			з політичних причин (при переобранні на відповідні виборні посади)
Мотиви організації	візуалізація своєї роботи		
	створення позитивного іміджу		
		для обміну досвідом з вигодою для інших	
		для виконання цілей та завдань організації	
Особисті мотиви		для створення бази та структур участі	
	для отримання нового досвіду		
	отримання доступу до мереж	для візуалізації своєї роботи	
	можливості корисно проводити свій вільний час		
	отримання нових можливостей у житті		
	можливість використовувати свій потенціал і талант		
Мотиви комунікацій	отримання нових контактів/нетворкінг	налагодження зворотнього зв'язку та отримання пропозицій та ідей	

Складено авторкою

Коли стейкхолдерами визначено спільні інтереси, сторони можуть розпочати пошук можливих сфер співпраці. На нашу думку, можна визначити такі сфери співпраці органів публічної влади та громадських організацій у сфері молодіжної політики:

- безробіття серед молоді;
- освіта, навчання;
- охорона здоров'я;
- гендерна рівність;
- сталий розвиток громади, у якій живе молодь або діє молодіжна ГО.

Співпраця може здійснюватися в різних сферах та на різних рівнях. У деяких громадах партнерство виникає задля вирішення конкретних місцевих проблем (до прикладу, вирішення питання обмеження доступу до культури) чи для впровадження конкретної політики (до прикладу, співпраця на місцевому рівні боротьби з алкогольною та наркотичною залежністю). В інших громадах співпраця налагоджується на рівні прийняття рішень, щоб молоді люди та їх організації мали змогу брати участь у важливих засіданнях, результати яких мають вплив на впровадження політики чи прийняття рішень, що мають вплив на життя молоді. Досягнення домовленостей є кінцевим рівнем встановлення співпраці, при якому потреби та інтереси сторін є чітко визначеними.

Таким чином, форми співпраці між різними сторонами процесу можуть бути різними, але основна мета залишається незмінною – налагодження міцного партнерства для внеску у побудову кращого життя у суспільстві або у громадах.

Узагальнення досвіду співпраці у сфері прийняття рішень для інтересів молоді дозволяє зробити висновок про значний потенціал так званої консультаційної моделі. Консультації є одним із механізмів, що можуть ефективно використовуватися для залучення молодих людей до процесів прийняття рішень на місцевому рівні.

Процес консультації з молодими людьми – це спосіб, у який збираються думки та переконання чи отримується зворотній зв'язок щодо дій, рішень, що

впливають на життя молодих людей. Ефективні консультації є двостороннім процесом, що відбувається, коли є можливість вплинути на кінцевий результат чи на те, що може статися.

Консультації сприймаються як процес, у якому і повноваження, і заключне слово належить дорослим. Це означає, що хоча молодь і отримує можливість зробити свій внесок та висловити свою точку зору, у кінці процесу дорослі мають право вирішувати, яким чином використовувати внесок молоді. Тривають суперечки між практикаками та дослідниками щодо переваг та обмежень консультацій.

Таблиця 3.2

Порівняння позитивних та негативних рис консультаційної моделі взаємодії публічної влади та громадських організацій у реалізації молодіжної політики

Переваги	Недоліки	Коментар авторки
Консультації реалізують право молодіжних ГО впливати на прийняття публічно-управлінських рішень	Молоді люди повинні навчитися відповідальності до того, як їм буде надано права	Право молоді на участь у прийнятті рішень є природним, а відповідальність не може виникнути без довіри
Право бути почутими може захистити молодих людей та їх інтереси, адже влада не завжди діє в інтересах молоді	Влада знає, що необхідно молодим людям, та воліє використовувати своє право говорити від імені молоді	Консультації є інструментом балансу інтересів молоді та влади
Всі установи, робота яких впливає на життя молоді, повинні вести діалог з своєю цільовою аудиторією (молоддю)	Інтереси молоді представлені через молодіжні організації, тож немає потреби у прямому контакті з ними	Співпраця молоді та влади може і повинна відбуватися без посередників
Відсутність у молоді можливості представляти свою позицію демонструє брак поваги та несприйняття її суспільством та обмежує її можливості	Коли молодь висловлює свої думки щодо певних питань, це примушує її грати роль влади ще до того, як вона буде готовою це робити	Ступінь готовності молоді приймати суспільні рішення можна виявити лише на практиці
Молодь хоче мати вибір на використання свого права висловлювати позиції	Молоді люди не бажають, щоб з ними радились	Вибір має бути, молодь повинна мати таке право
Консультації з молоддю ведуть до покращення якості рішень, адже молодь може привнести вагомий внесок, якщо їм дозволяється це зробити	Молодіне вистачає зрілості, знань та навичок, щоб зробити значущий внесок, особливо по відношенню до прийняття рішень на рівні публічної політики	Молодь має свої специфічні інтереси, які повинні відображатися у прийнятих рішеннях
Наявні структури прийняття рішень повинні бути адаптовані під можливість проведення консультацій з молоддю	Наразі неможливо проводити консультації з молоддю в рамках існуючих структур прийняття рішень	Адаптація під потреби молоді ознака гнучкості публічної влади
Висловлення думок та можливість бути почутим є частиною навчання кожного громадянина та посилює демократію	Надання молоді права та можливості висловлюватися та бути почутими може підірвати повагу до влади	Повага до демократії залежить від поваги до кожної верстви, у т.ч. молоді
Можливість сказати своє слово та бути почутим заохочуватиме молодь бути активними громадянами у майбутньому	Молоді люди не цікавляться державною політикою та громадським життям (політичний абсентеїзм молоді)	Консультації здатні долати абсентеїзм та стимулювати активність молоді
Молодь охоче виконує та поважає рішення, до прийняття яких вона залучена	Відсутні структури та керівні принципи проведення консультацій	Заради активності молоді варто будувати нові методи

Адаптовано та опрацьовано авторкою з джерела [51].

Було поставлено під сумнів, чи це добрий спосіб залучення молодих людей до процесів прийняття рішень у громадській сфері та зрештою було висловлене припущення, що в певних ситуаціях існує реальний ризик використання «символічного» підходу до проведення таких консультацій. Нижче наводяться аргументи «за» та «проти» проведення консультацій з молоддю (див. табл. 3.2).

Враховуючи проведеній у табл. 3.2 критичний аналіз аргументів та контраргументів із висловленням власної позиції, можемо стверджувати, що проведення консультацій з молоддю є необхідним і може розглядатися як дієвий спосіб залучення молодих людей до процесів прийняття рішень, а також в якості інструменту для забезпечення соціальної інтеграції (особливо, коли йдеться про соціальну ізоляцію частини молоді/абсентеїзм).

Процес проведення консультацій влади та ОГС молоді, на наше переконання, повинен бути побудований на таких засадах:

- розуміння важливості та переваг консультаційної моделі. Консультації потрібно ініціювати та проводити за умови усвідомлення значущості такої форми співпраці, обізнаності щодо її переваг та обмежень. Інакше весь процес може обмежитися «символічною» участю та нереалізованими ініціативами;

- молодь повинна мати можливість внести свій внесок у суспільну розбудову. Вона володіє значним соціальним потенціалом та ресурсами, навіть за браком знань чи навичок суспільного управління. Молоді люди здатні отримати необхідні знання та навички, і забезпечити це має саме влада;

- залученість молоді до підготовки та проведення консультацій. Молоді люди здатні брати на себе відповідальність та робити внесок у процес проведення консультацій. Як наслідок, молодь відчуває причетність до прийнятих рішень та може отримати значущий досвід у різних аспектах демократії;

- цілеспрямованість консультацій. Вони повинні мати чітку мету, а їх учасники повинні бути належним чином поінформовані щодо неї. Молоді люди

повинні розуміти для чого відбувається консультація, та розуміти її результати, у якій мірі ці результати впливатимуть на кінцеве рішення. Це допоможе реалізувати реалістичні очікування щодо того, чого можна досягнути;

- молодь та молодіжні організації мають бути поінформовані про те, як відбувається процес консультацій. Консультаційний процес можна побудувати у різні способи, але молоді люди повинні знати, що повинно відбуватися на кожному конкретному етапі консультацій;

- молодь та молодіжні організації мають бути поінформовані щодо процесу прийняття рішень на початковому етапі консультацій. Метою консультацій є можливість почути голос молоді щодо пропозицій чи рішень, які стосуються їх життя. Це відбувається з метою увідповідння рішень потребам та сподіванням молодих людей. Якщо консультація відбувається на останньому етапі (етапі прийняття рішень), то для молоді обов'язково повинно залишитися місце, де вони змогли б висловити свої пропозиції та вплинути на кінцеве рішення;

- методологічне забезпечення консультацій. Методологія повинна відповідати соціально-демографічним особливостям учасників консультацій. Інколи до процесу консультування варто залучити фасилітатора, який має досвід у роботі з молоддю, та може перевірити, чи всі необхідні елементи/компоненти присутні у процесі та чи розуміють молоді люди, що відбувається, чи вмотивовані брати в ньому участь тощо;

- рекомендації молодих людей слід сприймати серйозно. Проведення консультацій немає сенсу, якщо результати залишаються лише на папері. Результати слід проаналізувати, обговорити та визначити найкращі способи впровадження. Консультації з молоддю можуть принести надзвичайно цінні ідеї та надати цікавий зворотній зв'язок, а сторона, що ініціювала консультацію, повинна адекватно цим скористатися.

У деяких органах публічної влади присутність під час консультації розглядається для донесення результатів на вищий рівень публічного управління. Практика демонструє, що молодь повинна мати вагомий

обґрунтовані докази того, що її точку зору взяли до уваги. Саме тому дуже важливо, щоб бодай деякі з пропозицій молоді були прийняті. Це дозволить забезпечити участь молодих людей у подібних ініціативах й надалі;

– визначення зручного часу для проведення консультацій. Оскільки участь в них потребує підготовки та достатньої кількості часу для можливості висловити свою точку зору молодими людьми, процес повинен бути спланований у найоптимальніший спосіб. Якщо молодим людям необхідно більше часу, щоб розвинути свої ідеї, їм необхідно надати можливість та створити умови для проведення таких консультацій у подальшому;

– консультації проводяться у доступних для молоді місцях та у час, що є найбільш для них прийнятним. Час та місце відіграють важливу роль у залученні молоді. Якщо обране для проведення консультації місце, знаходиться у незручній для молоді місцевості і туди важко дістатися, то слід забезпечити транспортування або відшкодувати транспортні витрати (чи добові). У деяких випадках необхідне проведення декількох консультацій, щоб уможливити залучення та висловлення своєї думки якомога більшою кількістю молодих людей. З власного досвіду можна звернути увагу на потребу у населених пунктах громадських просторів для молоді, які б могли стати центрами молодіжної роботи, осередками культурного життя тощо. Важливо, щоб ці простори не знаходились у приміщеннях органів влади задля зменшення впливу влади на ОГС. Однак влада має подбати про забезпечення таких просторів усім необхідним для функціонування їх як повноцінних громадських центрів;

– консультації проводяться в атмосфері, що заохочує молодих людей робити свій внесок у розвиток практик молодіжної політики. Навіть якщо питання, що виноситься на порядок денний, має найвищий рівень обговорення, дуже важливо створити умови, в яких молоді люди відчували б себе комфортно та безпечно і ділилися своїми ідеями. Щоб сприяти цьому процесу, варто проводити консультації у неформальній атмосфері. Тут в нагоді як раз і стане молодіжний центр, про який йшла мова вище;

– обов'язкове інформування молоді про результати консультацій.

Навіть якщо минув час після проведення консультацій, молоді люди повинні мати право бути поінформованими про результати їх проведення та про результати свого внеску у процес (особливо щодо змін або відхилення їх пропозицій та, можливо, пояснення чому саме);

- погляди та точки зору молоді цінуються та є значущими. Молоді люди прагнуть робити свій внесок та ділитися своїми поглядами, але вони також повинні знати, що цей внесок має важливе значення для суспільства або місцевої громади. Недостатньо просто оголосити, що погляди молоді поважають та цінують! Точки зору та думки молоді необхідно фіксувати, брати до розгляду, мати можливість представити їх іншим сторонам, а також уникати патерналістського ставлення до активності молодих людей;

- пропозиції, що надходять від молоді під час консультацій, мають визнаватися та схвалюватися. Визнання – це спосіб мотивувати молодь до залучення у перспективі та майбутніх ініціатив.

Для цього можна використати декілька методів:

- статті чи повідомлення у місцеві чи регіональні ЗМІ (місцеві газети, радіо тощо);
- нагородження сертифікатами;
- підготовка особистих звернень на їх імена;
- відправлення листів подяки;
- покриття витрат, пов'язаних із консультацією;
- забезпечення харчуванням;
- вручення пам'ятних сувенірів;
- запрошення на соціальні заходи;
- запрошення приєднатися до участі у роботі дорадчих органів чи інших структур на місцевому рівні;
- виділення кишенькових грошей (хоча цей пункт вважається нами спірним).

Щодо організації консультацій, то їх можна організувати по-різному. Наприклад, прямі консультації включають в себе прямі контакти з молодими

людьми, що мешкають в окремій громаді чи регіоні та можуть приймати форми:

- проведення консультативних зустрічей чи заходів, під час яких молоді люди можуть висловити свою точку зору та дізнатися більше про наявні проблеми чи шляхи їх вирішення; – проведення зустрічей та подібних до них заходів з групами молоді, що представлені у громаді у меншій кількості;
- проведення нарад щодо формування порядку денного консультацій;
- збір думок за допомогою опитувань через електронну пошту, листи, есе тощо;
- запрошення до висловлення думок під час проведення творчих заходів;
- проведення індивідуальних та групових інтерв'ю;
- анкетування, заповнення індивідуальних опитувальників;
- під час референдумів, громадських опитувань;
- за допомогою телефонних опитувань;
- повідомлень на гарячі лінії чи у консультаційні служби;
- проведення територіальних форумів.

Такі форуми можуть проводитись серед представників географічно визначеного регіону на регулярній основі з метою аналізу місцевої ситуації, обговорення планів та висловлення пропозицій. Члени форумів можуть бути чітко визначеними, або до проведення заходу запрошуються всі бажаючі. У деяких випадках проведення непрямих консультацій буває більш доречним, наприклад, у випадку із нестачею ресурсів чи за наявності занадто великої цільової групи молоді, що спричиняє складнощі із зібранням всіх представників.

У такому випадку, формами проведення є:

- за допомогою консалтингових груп або через представників. В ідеалі, самі молоді люди повинні вирішити, хто їх буде представляти на певній консультації. Та це інколи буває складно досягнути, і тоді мінімальною вимогою для участі у такій консультації є залучення представника з числа місцевого населення. Група представників створюється виключно з метою участі у консультації;

– молодіжні групи. Це групи молодих людей, які широко репрезентують місцеві громади. Зазвичай, представники доволі великих груп молоді збираються регулярно (інколи 2 рази на рік) де обговорюють думки та ідеї, що торкаються життя молоді у суспільстві та інші пов'язані питання; Посібник щодо переглянутої Європейської хартії про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті

– проведення нарад з існуючими групами представників. Молоді люди обирають своїх представників для участі у різних радах та керівних органах. Передбачається, що такі особи є представниками місцевого населення та висловлюють думку місцевої молоді такої громади;

– проведення фокус-груп. Такі групи є особливо ефективними, коли існує потреба обговорити особливе питання за наявності невеличкої кількості інформації. Інформація збирається під час взаємодії групи, що скеровується модератором, який виконує роль інтерв'юера [41];

– консультації спеціалістів. Такими спеціалістами є молоді люди, які обізнані у певних сферах. Оскільки вони самі представники від молодих людей, то їх часто запрошуюють, особливо коли вони мають чітке уявлення щодо предмета консультації;

– молоді присяжні громадяни. Створюється група у кількості від 6 до 20 молодих людей, які разом збираються з метою суддівства у важливих питаннях чи пропозиціях. Як справжній суд, вони можуть викликати свідків, заслухувати докази тощо [42].

Різноманітність форм консультацій на місцевому рівні забезпечує можливість використання такого методу співпраці з молодим людьми у різних контекстах та ситуаціях. Консультація не повинна бути складною ініціативою (хіба що список питань до обговорення є занадто великим та складним). Інколи проста, але добре підготовлена консультація, може принести надзвичайно вагомні результати.

Використання моделі консультацій у роботі органів влади з молодіжними ОГС доречно використовувати тоді, коли молодіжне середовище організоване

та зріле, має певний успішний досвід громадської роботи. За відсутності такого досвіду, на наш погляд, варто для співпраці у сфері прийняття рішень використовувати модель комітету, яка заснована на представництві інтересів молоді.

Ми вже неодноразово переконливо довели, що ефективна участь молодіжних ГО у громадському житті потребує представництва (мова йде про наявність постійного представника чи структури, такої, як молодіжна рада, молодіжний парламент чи молодіжний форум).

Можуть існувати різні форми та різні географічні репрезентації такої структури, але в них обов'язково має бути форум, де молоді люди можуть вільно висловлювати свої думки, занепокоєння та пропозиції, пов'язані із політикою та діями місцевих органів влади у сфері роботи з молоддю.

Для роботи молодіжної ради чи молодіжного парламенту необхідно створити простір, де відбуватиметься конструктивний діалог, партнерство між молоддю та місцевими органами влади та обмін думками, щодо досягнень, здобутків та результатів співпраці.

Від наявності молодіжної ради чи парламенту отримують переваги не лише молоді люди. Завдяки цим структурам, місцеві органи влади можуть забезпечити справжнє уявлення про всю громаду (адже молодь репрезентує значну частину населення) та на основі цього можуть приймати й більш актуальні рішення, орієнтовані на вирішення потреб населення. Також, молоді люди можуть дивитися на ситуацію з іншої точки зору та відповідно, формулювати інші пропозиції та здійснювати свій вклад в місцеві процеси. Структури, що представляють молодь, можуть мати різні форми та різні назви.

Наприклад, це можуть бути «молодіжні ради», «молодіжні форуми», «молодіжні парламенти» чи «молодіжне правління».

З огляду на попередній досвід, ми називаємо такі структури «комітетами» та пропонуємо для них наступне визначення: «постійні комітети, створені для забезпечення участі молоді у формуванні та реалізації молодіжної політики; своєю роботою вони репрезентують погляди молодих людей, що проживають у

конкретній громаді чи регіоні. Зокрема, комітети представлятимуть погляди молоді та їх ініціативи у різних органах, діяльність яких пов'язана із прийняттям рішень, формуванням політик у різних сферах, що стосуються життя молоді у громаді».

Члени молодіжних комітетів можуть призначатися чи обиратися до їх складу, вони можуть представляти організації, політичні партії чи бути незалежними. В ідеалі, з метою забезпечення участі у роботі таких комітетів представників всіх груп населення, їх склад повинен відображати соціальну структуру місцевої громади. Коли відбувається процес створення молодіжних комітетів громади, представники молоді та місцевих органів влади разом повинні обговорити такі питання, що відображені у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Алгоритм взаємодії ОГС та органів влади у процесі створення молодіжних комітетів

№	Елементи взаємодії	Зміст
1.	Мета створення комітету:	<ul style="list-style-type: none"> – Чому необхідним є створення такого місцевого комітету у місцевій громаді? – Хто саме повинен його представляти? – Хто зацікавлений у створенні комітету? Чому? Яка мотивація? – Якою повинна бути роль комітету? – Якою буде сфера інтересів роботи комітету? – Які права та відповідальність повинні бути у комітеті? – Якими повинні бути взаємовідносини з місцевими органами влади? – Який вплив на прийняття рішень має комітет? – Яким чином у роботі комітету будуть враховуватися думки та точки зору представників місцевих органів влади?
2.	Склад комітету	<ul style="list-style-type: none"> – Скільки членів повинен налічувати комітет? Чому? – Яким чином комітет у складі комітету досягатиметься гендерний, географічний та інший баланс? – Яким чином групи, що, зазвичай не достатньо представлені у процесах прийняття рішень (до прикладу, інваліди, представники меншин тощо) можуть бути залучені до складу представників комітету? – Чи потрібно запровадити в роботі комітету систему квот (до прикладу, кількість представників у комітеті в залежності від віку, статі, етнічної приналежності тощо)?
3.	Профіль членів комітету	<ul style="list-style-type: none"> – Хто може бути членом комітету? Які критерії слід встановлені? – Яким має бути вік членів комітету? – Якими навичками та компетенціями мають володіти члени комітету? Обрання членів комітету – Яким чином обираються члени комітету? Як це відбувається на практиці? Чи це реально насправді? – Чи повинні кандидати у члени комітету бути формально номінованими? Ким саме? – Хто повинен бути залученим до відбору членів? – Де можна знайти потенційних кандидатів? – Як мають бути мотивовані потенційні кандидати, щоб стати кандидатом у члени комітету?

Продовження табл. 3.3

4.	Мандат члена комітету	<ul style="list-style-type: none"> – Яку відповідальність матимуть члени комітету? – Яким правами та привілеями вони будуть наділені? – На який термін обираються кандидати? Чи можливо переобрання на новий строк членів комітету? – Чи необхідно впроваджувати дисциплінарну відповідальність для членів комітету?
5.	Розширення прав та можливостей членів комітету	<ul style="list-style-type: none"> – Які знання та навички повинні мати чи розвивати члени комітету? – Яким чином вони це можуть зробити? – Яка підтримка необхідна членам комітету для виконання покладених на них обов'язків? – Хто може надати таку підтримку?
6.	Структура комітету	<ul style="list-style-type: none"> – Які функції та ролі мають бути у комітеті? – Створення яких робочих органів чи підкомітетів є необхідним? – Чи повинна структура комітету віддзеркалювати структуру місцевого самоврядування? Чому? – Наскільки формальним має бути комітет?
7.	Форма роботи комітету	<ul style="list-style-type: none"> – Які методи будуть застосовані у роботі комітету (до прикладу, наради, консультації, дослідження тощо)? – Як часто повинні відбуватися зустрічі? – Хто буде готувати та проводити зустрічі? – Яка робота повинна проводитись у період між засіданнями? – Як будуть прийматися рішення? – Хто буде забезпечувати роботу секретаріату та адміністративну роботу? – Чи існують якісь правила, що мають бути наперед узгоджені?
8.	Співпраця з місцевими органами влади	<ul style="list-style-type: none"> – У якій формі повинна відбуватися співпраця? – Як повинен відбуватися обмін інформацією? – Чи повинен такий обмін інформацією відбуватися на регулярній основі чи у відповідності до запиту? – Хто в комітеті відповідає за підтримки контакту з місцевою владою? – Хто з представників місцевої влади буде відповідати за контакти з комітетом? – Що має бути зроблено у разі виявлення розбіжностей між сторонами?
9.	Залишатися на зв'язку з місцевою молоддю	<ul style="list-style-type: none"> – Які позиції молоді мають бути представлені в роботі комітету? – В який спосіб місцева молодь буде поінформована про результати роботи комітету, його успіхи та проблеми? – Яким чином інша молодь може впливати на роботу комітету?
10.	Технічні питання	<ul style="list-style-type: none"> – Де буде знаходитись комітет (місце зустрічі, робочі місця, офіційна адреса тощо)? – Хто буде покривати відповідні витрати? – Чи повинні члени комітету отримувати кишенькові гроші або інші заохочення?
11.	Інше	<ul style="list-style-type: none"> – Чи повинна бути прийнята конституція або інший документ, що регламентує найбільш важливі аспекти роботи комітету чи процедури по його управлінню? Чому?

Щодо практики створення таких молодіжних комітетів та форумів у громадах, то досить часто роль і значення їх зводиться до імітації участі, а не до самої участі. В якості прикладу наведемо молодіжні структури, що створено у такій крупній громаді Дніпропетровщини як Криворізька теоритріальна громада.

Ще у 90-х роках минулого століття з ініціативи керівництва міста було створено молодіжну структуру – молодіжний виконком, який фактично дублював структуру виконавчих органів місцевої ради на той час. Члени

молодіжного виконкому розглядалися публічною владою як кадровий резерв для виконавчого комітету ради та його структурних підрозділів.

Нажаль, стати формою комітету він так і не зміг, а усі функції членів молодіжного виконкому зводилися до формальної участі у офіційних заходах органу місцевої влади – засіданнях виконкому, урочистих прийомах тощо. Така «фасадна», по суті, роль молодіжного органу виконала лише одну функцію – працевлаштування лідерів цього молодіжного органу у виконавчих органах ради. Суттєвого впливу на процедури підготовки та ухвалення рішень він не мав.

У чому було допущено стратегічну помилку позиціонування подібної структури як консультативно-дорадчого органу місцевого органу влади з питань молодіжної політики?

По-перше, сама назва – виконком (виконавчий комітет) виключала можливість обговорювати проекти рішень. Вже готові рішення мали виконуватись безвідносно власної позиції даного молодіжного органу.

По-друге, було помилково визначено головну мету існування молодіжного виконкому – кадровий резерв для системи управління громадою. Сама система не повинна була взаємодіяти із громадським, по суті, але провладним за статусом органом молоді. Вона просто «використовувала» його людський ресурс без будь-якого зворотнього зв'язку із молодіжним середовищем.

По-третє, молодіжний виконком не впливав на формування молодіжної політики в громаді, а був лише виконавцем рішень, прийнятих органами публічної влади. Цінність такого досвіду для молодих людей, які активно долучилися до діяльності молодіжних виконкомів у всіх місцевих радах громади, є дуже сумнівною.

По-четверте, молодіжний виконком не став комітетом, оскільки порушено логічні процедури його формування – члени молодіжного виконкому не делегувались молоддю, а призначались з числа найбільш активних учасників студентських рад, як правило з числа студентської молоді.

Представництво громадських об'єднань молоді у цьому органі було повністю виключено.

По-п'яте, молодіжний виконком так і не став майданчиком для дискусій і обговорень молодіжних проблем, не став «комітетом» по суті. Це увідповіднило його долю – формальний орган без реальних можливостей для реалізації молоді. Навіть коли у інших органах публічної влади країни почали формуватися молодіжні ради як дорадчі органи, створені з представників молодіжних громадських об'єднань, молодіжний виконком у Криворізькій громаді так і не було реформовано. У цьому виявився формальний підхід органу публічної влади на місцевому рівні до налагодження діалогу із молоддю та її представниками у громадському секторі.

З цього реального прикладу можна зробити висновок про те, що тільки реальна, а не удавана участь молоді в управлінні суспільними справами, високий ступінь залученості молоді до реальних процесів нормотворення здатні актуалізувати та реалізувати значний за обсягом та практично безмежний за ресурсами молодіжний потенціал громади.

Вищенаведений приклад свідчить й про те, що досвід різних груп, що вже пройшли через процес створення молодіжної ради чи парламенту на місцевому рівні, не повинен зупинятися на формалізації участі у процесах управлінського характеру.

Цей приклад є доволі показовим, ілюструючи дилему: як створити, з одного боку, ефективно діючу структуру, а з іншого, зробити її дружньою до молоді. У багатьох органах влади все ж таки останнім часом було зроблено багато кроків у цьому напрямку, з метою створення дружніх до молоді структур комітетів, де різні групи намагаються ліквідувати ряд формальних процедур, створюють неформальну та дружню атмосферу роботи у колективі, готують документи зрозумілою для молоді мовою тощо. Втім й надалі залишається доволі великою проблема залучення молоді до такої формальної форми участі.

Таким чином, ми переконливо демонструємо потребу в масштабному удосконаленні практик взаємодії органів публічної влади із громадськими організаціями молоді з метою реалізації ключових положень нового Закону України «Про основні засади молодіжної політики». Такими практиками можуть бути дві моделі, які сьогодні ще не досить часто використовуються у діяльності органів державної влади, а саме – «консультаційна» модель та модель комітету, яка останнім часом ширше втілюється у практику взаємодії органів влади із молодіжними організаціями. Пропозиції щодо такого удосконалення будуть викладені у наступному підрозділі.

3.2. Напрями удосконалення молодіжної політики на основі взаємодії з громадськими організаціями молоді

Співпраця публічної влади та громадських організацій у сфері формування та реалізації державної молодіжної політики базується на необхідності усебічно розвивати принцип спільного управління та систему прийняття рішень спільно з молоддю та молодіжними організаціями з питань, що стосуються молоді. Ніяких рішень для молоді без молоді – так коротко та ёмно можна сформулювати цей принцип. Він передбачає створення особливої форми співпраці через надання молоді та дорослим однакової влади та повноважень для прийняття рішень.

Досить часто буває так, що владі важко уявити молодих людей в якості рівноцінних партнерів, а тим більше ділити з ними владу. Втім, європейський досвід показує, що цей принцип обертається новими можливостями для молодих людей та публічної влади, сприяє розширенню їх спільного потенціалу та спроможності у реалізації публічної політики. Це знижує упередженість, підвищує прозорість та простоту спілкування між повноцінними партнерами, що справді робить принцип дієвим та корисним для використання у будь-якій сфері суспільного життя.

На основі аналізу стану співпраці органів влади із молодіжними громадськими організаціями у сфері молодіжної політики, її формування та реалізації, вважаємо за необхідне запропонувати нові підходи та алгоритми такої взаємодії. Їх можна представити у двох площинах – теоретичному удосконаленні окремих базових положень законодавства у сфері молодіжної політики, а також практичні рекомендації щодо побудови моделей співпраці та консультацій із молоддю у органі публічного управління.

Подальше удосконалення молодіжної політики та створення умов для взаємодії публічної влади із громадськими організаціями молоді необхідним є використання накопиченого молоддю попереднього досвіду та ресурсів для свідомої, цілеспрямованої участі у структурах публічного управління та здійснення функцій управління державними справами. Мова йде про сукупний соціальний та політичний потенціал молоді, який характеризує її спроможність та реальну здатність брати участь у публічно-управлінській діяльності. Він характеризується об'єктивністю, адже накопичений у історичній ретроспективі ідеологічних, національно-визвольних та державотворчих змагань, невизначеністю, адже складається із множинності потенціалів індивідів, значною соціальною силою, адже молодь складає приблизно третину суспільства у різних суспільствах.

Для теоретичного обґрунтування дефініції «публічно-управлінський потенціал молоді» необхідно визначити кінцеву мету, на яку спрямовано це явище, його внутрішню структуру та особливі сутнісні характеристики.

Метою розвитку сукупного соціального потенціалу молодого покоління є реалізація своїх соціальних інтересів шляхом участі у публічній політиці, розробці та реалізації її інструментів, забезпечення досягнення соціальних цілей молодого покоління у політичному, економічному та духовному житті суспільства.

Така мета виходить із соціальної значущості молоді як рушійної сили соціально-економічних перетворень, як найбільш економічно активної частини суспільства. У контексті визначення вікових меж терміну «молодь» за

сучасним вітчизняним законодавством, ми пропонуємо взяти за основу підхід до градації вікових верств населення, який станом на сьогодні використовує Організація Об'єднаних Націй та її структури, зокрема Всесвітня організація охорони здоров'я.

Відповідно до вікової класифікації Всесвітньої організації охорони здоров'я молодий вік це 25 – 44 років. Якщо, на відміну від середнього віку (44 – 60 років), розширити цей нижній поріг до 14 років, як це встановлює законодавство у сфері молодіжної політики, то маємо підстави для застосування терміну «молодь» до більш широкої демографічної верстви.

Відповідно до цього підходу, об'єктивно, з точки зору демографічних та соціально-економічних умов, вік молоді може бути встановлений у діапазоні від 14 до 44 років. На обґрунтування своєї позиції, звернемо увагу на такі основні аргументи та контраргументи (див. табл. 3.4).

По-перше, розширення кількості осіб, які відносяться до категорії «молодь» в цілому впливатиме на збільшення кількісного значення голосу молодих людей у відстоюванні своїх прав. Кількісні показники різних вікових груп урівноважаться, оскільки співвідношення молодих людей до інших вікових категорій за нинішньої ситуації становить лише 30 %.

По-друге, позиціонування індивідів віком 36 – 44 роки як учасників соціальних процесів у віковій категорії «молодь» сприятиме нівелюванню соціальних розбіжностей між ними та представниками юного віку та забезпечуватиме консолідацію більшої кількості людей заради вирішення проблем молоді. Це узагальнений підхід, який враховує такі об'єктивні процеси як підвищення тривалості життя населення, розширення його періоду соціальної активності.

По-третє, зміна верхньої межі цього діапазону дозволить уникнути дуалізму у позиціонуванні людей віком 36 – 44 років як таких, що втратили зв'язки з молоддю. Значна частина цієї вікової групи не відносить себе до зрілого віку, адже вони дещо пізніше починають сімейне життя, ніж це було раніше. Відтак їм частіше притамані такі ознаки молоді як наявність

неповнолітніх дітей, перша побудова сімейних стосунків тощо. Порівняно з молоддю, інші соціально-демографічні групи є більш соціально організованими та користуються більшою підтримкою з боку держави, а тому розширення соціальної бази молоді запропонує нову за змістом, більш реалістичну вікову структуру суспільства.

Таблиця 3.4

Обґрунтування необхідності зміни вікової характеристики соціально-демографічної категорії «молодь» у законодавстві України

Позиція	Аргументи «за»	Ймовірні аргументи «проти»	Контраргументи
Розширення кількості осіб, які відносяться до категорії «молодь»	Це в цілому впливатиме на збільшення кількісного значення голосу молодих людей у відстоюванні своїх прав	Значною мірою будуть обмежені права інших соціально-демографічних груп, зокрема людей зрілого та похилого віку	Кількісні показники різних вікових груп урівноважаться, оскільки співвідношення молодих людей до інших за нинішньої ситуації становить лише 30%
Не всі індивіди, які відносяться до верхньої межі цього діапазону визначаються за своїми соціальними властивостями як молоді люди	Позиціонування індивідів віком 36-44 роки як учасників соціальних процесів у віковій категорії «молодь» сприятиме нівелюванню соціальних розбіжностей між ними та представниками юного віку та забезпечуватиме консолідацію більшої кількості людей заради вирішення проблем молоді	Це необґрунтована з точки зору соціології позиція, яка штучно ділить людей без урахування їх реального соціального статусу	Це узагальнений підхід, який враховує такі об'єктивні процеси як підвищення тривалості життя населення, розширення періоду його соціальної активності
Зміна верхньої межі цього діапазону дозволить уникнути дуалізму у позиціонуванні людей віком 36-44 років як таких, що втратили зв'язки з молоддю	Значна частина вікової групи 36-44 років не відносить себе до зрілого віку, адже вони дещо пізніше починають сімейне життя, ніж це було раніше. Відтак їм частіше притаманні такі ознаки молоді як наявність неповнолітніх дітей, перша побудова сімейних стосунків тощо.	Зміни вікових характеристик категорії «молодь» призведуть до розмиття інших соціально-демографічних груп, в тому числі й економічно активних	Інші соціально-демографічні групи є більш соціально організованими та користуються більшою підтримкою з боку держави, а тому розширення соціальної бази молоді лише запропонує нову за змістом вікову структуру суспільства
До вікової основи соціально-демографічної групи «молодь» входять надто різні за соціальним статусом індивіди	Такий підхід сприятиме налагодженню міжпоколінних зв'язків, більшому розумінню один одного індивідами різних поколінь	Це може викликати внутрішні конфлікти у новій за якістю соціально-демографічній групі «молодь»	Практика захисту незалежності держави під час війни у ЗСУ та інших збройних формуваннях свідчить, що люди різного віку здатні об'єднуватись попри штучні бар'єри.

Складено авторкою

По-четверте, до вікової основи соціально-демографічної групи «молодь» входять надто різні за соціальним статусом індивіди, а це сприятиме налагодженню міжпоколінних зв'язків, більшому розумінню один одного індивідами різних поколінь. Практика захисту незалежності держави під час

російської агресії у складі ЗСУ та інших збройних формуваннях свідчить, що люди різного віку здатні об'єднуватись попри штучні бар'єри.

Таким чином, вважаємо за необхідне унормативізувати світовий досвід та вітчизняні соціально-демографічні тенденції шляхом увідповіднення законодавчо визначеного віку соціально-демографічної групи «молодь» рекомендаціям Всесвітньої організації охорони здоров'я як установи ООН.

Виходячи з даної позиції, винивкає розуміння того, що значною мірою може бути розширений не тільки віковий діапазон молодого покоління, але й потенціал молоді у здійсненні соціальних трансформацій. Це, в першу чергу, стосується участі молоді у різних практиках публічно-управлінської діяльності, здатності приймати рішення та брати на себе відповідальність за їх результати.

Сукупна здатність молоді через наявні у неї ресурси впливати на політичну систему, на владу і владні відносини буде тим більшою, чим:

- більшим буде кількісний показник цієї соціально-демографічної групи;
- різноманітною за соціальним та управлінським досвідом буде дана група;
- більшою мірою вона нагромадить необхідні для цього світоглядні, організаційні, економічні, управлінські та інші похідні ресурси;
- значними, усвідомленими та цілеспрямованими будуть політичні інтереси молоді.

Виходячи з такого бачення потенціалу молоді, можемо говорити про системність категорії «публічно-управлінський потенціал молоді», оскільки в ньому присутні усі ознаки цілісного системного явища, а саме:

- чітко визначена та соціально обґрунтована протиріччями міжпоколінних зв'язків мета організованої діяльності;
- наявність у системі підсистем, які є частиною цілісності і кожна з яких вносить свій внесок у формування сутнісних характеристик цієї цілісності;
- наявність стійких, суттєвих, таких що мають властивість повторюватись, необхідних зв'язків, які дозволяють нам їх характеризувати як закономірності цієї цілісності.

Для більшої візуального сприйняття подамо графічну структуру даної дефініції (див. рис. 3.1). Такий аналіз явища «публічно-управлінський потенціал молоді» дозволяє перевести його у категорію публічно-управлінської науки. Авторське визначення цієї дефініції подамо нижче.

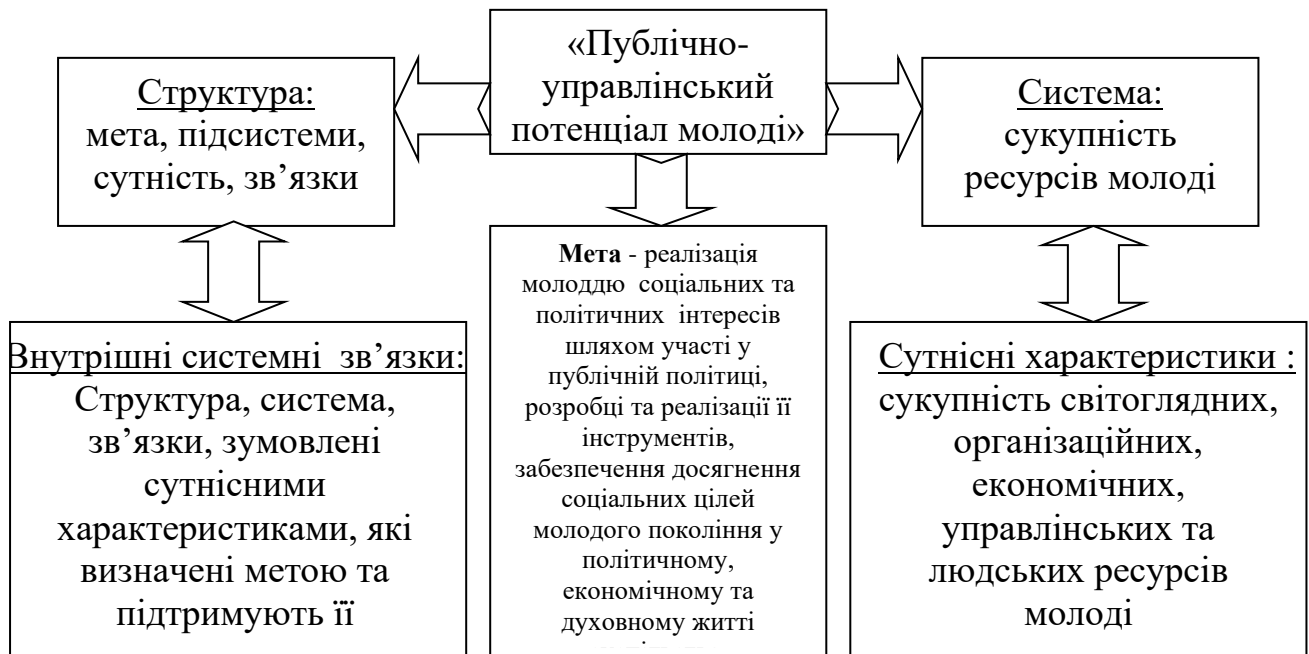

Рис. 3.1. Зміст та структура категорії «публічно-управлінський потенціал молоді» (складено авторкою)

Публічно-управлінський потенціал молоді – це сукупність світоглядних, організаційних, економічних, управлінських та людських ресурсів молодого покоління, які сприяють його реальній здатності до активної участі у громадському житті і дозволяють залучати молодь до управління державними справами та справами територіальних громад.

Використання даної категорії дасть можливість закумуляувати розрізнені до цього елементні характеристики реальної здатності молоді бути рушійною силою публічного управління у демократичному суспільстві.

Розкриття публічно-управлінського потенціалу молоді неможливо уявити без створення державою та органами публічного управління умов для його реалізації. Мова йде не тільки про декларування намірів взаємодії із ГО молоді у різних аспектах публічно-управлінської діяльності, але й про створення реального механізму втілення цього потенціалу у практику управління.

Оскільки співпраця передбачає взаємодію по суті з приводу управлінської діяльності, то можна зробити логічний висновок про умови співуправління сферою молодіжної політики, в яких є щонайменше двоє партнерів та безліч стейкхолдерів. У зв'язку з цим пропонуємо такий зміст, структуру та основні етапи діяльності органів публічної влади та ОГС щодо створення системи співпраці органів публічної влади із організаціями громадянського суспільства у сфері молодіжної політики.

Слід зауважити, що не існує універсального дієвого підходу до побудови системи співпраці, це може відбутися в умовну безліч способів. Однак можливо представити основну структуру процесу співуправління на місцевому рівні, певну послідовність, обов'язкову для довершеності процесу.

Основні етапи побудови співпраці між стейкхолдерами молодіжної політики узагальнено подано на рис. 3.2.

Етап 1	Підготовчий	Попередня комунікація із суб'єктами молодіжної політики заради діалогу
Етап 2	Пошук стейкхолдерів молодіжної політики	Визначення кола зацікавлених учасників процесу майбутньої взаємодії
Етап 3	Пошук потенційних партнерів для співпраці у формуванні політики	Побудова взаємодії між суб'єктами молодіжної політики шляхом перемовин
Етап 4	Визначення мети, сфер відповідальності та способів спільної роботи	Стратегічне планування спільної діяльності партнерів та стейкхолдерів
Етап 5	Задоволення потреб доступу до ресурсів для співпраці	Організація спільного використання ресурсів партнерської взаємодії
Етап 6	Планування фази запровадження системи співпраці з ОГС	Вивчення та нормативізація базових засад співпраці партнерів та стейкхолдерів
Етап 7	Запровадження створеної системи співпраці органу влади та ОГС	Започаткування спільної роботи над формуванням та реалізацією молодіжної політики

Рис. 3.2. Основні етапи процесу побудови відносин співпраці між стейкхолдерами молодіжної політики

Деталізацію змісту окремих етапів побудови моделі співпраці подаємо нижче у вигляді черговості кроків, які необхідно здійснити ініціаторам майбутньої співпраці.

По-перше, належна підготовка може внести значний вклад в успіх самого процесу, саме тому важливо приділити цій стадії значну увагу. Перш ніж розпочинати розмову з потенційним партнером про створення системи співуправління, необхідно пересвідчитись, що:

- партнер так само розуміє суть системи співуправління. Важливим та корисним буде вивчення публікацій про таку форму співпраці, встановлення контактів з людьми, які вже мають досвід в цій області та врахування їхніх порад;

- партнер розуміє, що конкретно бажає отримати від такої форми співпраці;

- часто можна навчатися на досвіді інших. Добра думка встановити й особистий контакт з представником такої організації чи громади, де діє система спів-управління та звертатися, за порадою до колеги, за потреби;

- у доступній та зрозумілій формі слід пояснити партнерам, що означає та як діє система співуправління. Концепція співуправління може бути новою для деяких людей та викликати сумніви (особливо у сторони, що буде ділити владу). Таким чином, необхідно підготуватися заздалегідь до роз'яснення, бути готовим пояснити, що в цілому означає співуправління, як воно застосовується та працює у сфері роботи з молоддю, які існують приклади використання цієї системи іншими організаціями чи громадами, які переваги та проблеми можуть виникнути в процесі спільного управління тощо;

- партнер має необхідний час, щоб обдумати пропозиції співпраці.

По-друге, пошук стейкхолдерів. На наступних етапах виникне необхідність отримати підтримку, а для цього ви потребуватиме союзників чи однодумців. Якщо одна із сторін представляє місцеву молодь чи молодіжну організацію, буде корисно знайти собі однодумців серед населення чи організацій. Якщо одна із сторін представляє орган місцевої влади, буде доречним шукати іншого чиновника, який може надати підтримку, чи

установу, що працює у сфері роботи з молоддю (до прикладу школа, молодіжний центр тощо). Такі союзники можуть надавати не лише моральну підтримку, але також виконувати деякі завдання, допомагати впроваджувати нові ідеї та забезпечувати необхідними ресурсами тощо.

По-третє, пошук потенційного партнера для створення системи співпраці. Він є надзвичайно важливим етапом, що у подальшому впливатиме на прийняття рішень та відповідальність. Якщо стейкхолдер співпраці не погодиться брати участь у процесі, то процес буде заблоковано. Пошук потенційного партнера часто є довготривалим процесом, що передбачає проведення ряду зустрічей та переговорів.

По-четверте, необхідним є визначення мети, сфер відповідальності та способів роботи. Коли партнерство для створення системи співуправління вже налагоджено, починається складна робота щодо розробки деталей співпраці та принципів партнерства. Всі сторони мають бути залучені до процесів обговорення та прийняття рішень, адже саме на цьому етапі закладаються керівні принципи майбутньої співпраці. Враховуючи це, необхідно дати відповіді на наступні питання:

1. Хто буде брати участь у системі співпраці?
2. Чи буде створено всередині системи робочі органи чи формальні структури? Якщо так, які саме?
3. Яким чином будуть обиратися члени органу співуправління від обох сторін? Яким чином буде забезпечено представництво зацікавлених груп молоді? Наскільки інклюзивним буде членство?
4. Яку роль відіграватиме система співуправління? Які сфери будуть задіяні та чи будуть масштабними прийняті рішення?
5. Якими будуть права та обов'язки сторін?
6. Які робочі методи чи процедури (хоча, молоді люди не завжди мотивуються цим моментом) будуть використовуватися?
7. Якими будуть базові принципи співпраці?
8. Як буде оцінюватися система співуправління? Наскільки часто? Ким?

По-п'яте, задоволення потреб доступу до ресурсів. Створивши основу для співпраці на четвертому етапі, сторони переходять до оцінки необхідності ухвалювати попередні плани та домовленості. Звернемо увагу, що мова не тільки про фінанси, хоча вони є важливим та необхідним ресурсом, однак не є єдиним потрібним.

На цьому етапі також необхідно з'ясувати:

1. Скільки часу треба присвятити процесу спільного управління?
2. Які місця можна використовувати для зустрічі? Чи такі місця є дружніми для молоді? Чи є вони доступними?
3. Хто може надавати технічну та виконавчу підтримку?
4. Які компетенції та навички необхідні для ефективного функціонування системи співуправління (володінням якими знаннями необхідно молодим людям та представникам місцевих органів влади та які навички треба набути)?
5. Яким чином ці потреби будуть задоволені?

По-шосте, планування фази запровадження системи співпраці з ОГС. На даному етапі сторони готові розпочинати планування першого етапу своєї роботи. Запровадження системи співпраці може зайняти певний час, особливо якщо для офіційного визнання у системи нормативного забезпечення необхідно внести зміни до діючих нормативних актів, здійснити технічні заходи, підготувати нові документи тощо.

Для того, щоб система працювала без перешкод, члени її керівних органів можуть потребувати час для ознайомлення з системою чи навіть навчання.

По-сьоме, запровадження створеної системи співпраці органу влади та ОГС. Система співпраці слугує суспільним інтересам, тому молоді люди, повинні знати про її створення та існування. Доречно буде влаштувати івент з приводу заснування такої системи, інформуючи таким чином зацікавлену молодь про започаткування нової ініціативи, якою вони можуть пишатися.

Таким чином, система співпраці є довготерміновою ініціативою, тому вона має працювати на регулярній основі. Це можуть бути зустрічі, що

відбуватимуться, в залежності від ситуації, раз на кілька місяців, кожен рік або кожні два роки. З метою постійного вдосконалення роботи системи співпраці, її необхідно регулярно оцінювати, і цей етап є обов'язковим.

Запровадження системи співпраці у вирішенні питань формування та під час реалізації заходів молодіжної політики може розпочинатися поступово. Нереалістично очікувати, що окремі рішення, наприклад, пов'язані з прийняттям бюджетів або інших важливих речей, негайно прийматимуться спільно з молодими людьми. Тим не менш, це не є причиною категоричної відмови від введення системи співпраці та співуправління у відносинах із молоддю. Розпочати роботу системи можливо з запровадженням співуправління в окремих елементах, наприклад, в управлінні молодіжними центрами або молодіжними програмами. У багатьох випадках, глобальну роботу варто розпочати з малих кроків.

Модель співпраці – не єдиний формат взаємодії влади із ОГС задля спільного формування та реалізації молодіжної політики. Приклади таких форм співпраці наводяться нижче. Вважаємо, що модель співпраці може підсилюватись іншими формами у сфері прийняття рішень, зокрема:

- консультаціями з повноважними представниками ОГС;
- створенням комітетів представників;
- громадськими обговореннями;
- спільними проектами та ініціативами;
- залученням неурядових організацій, що спеціалізуються у певних сферах, до спільних проектів та ініціатив в якості експертів;
- використанням наявних інструментів вирішення питань, досвіду та інфраструктури ОГС задля залучення молоді до процесів формування та реалізації публічної політики щодо молоді;
- делегуванням сзавдань органів влади неурядовим організаціям;
- упровадженням «структурного фінансування» ОГС органами влади;
- упровадженням системи грантів;
- запровадженням інституту гаранта для комунікації між ОГС та владою;

- постійним інформуванням партнерів (про ініціативи, плани, події тощо);
- запрошенням нових представників ОГС до участі у відкритих заходах, стосовно молодіжної політики з метою розширення числа стейкхолдерів молодіжної політики.

Це лише окремі можливі форм співпраці між різними сторонами, що організовуються з метою сприяння участі молоді у формуванні молодіжної політики та її реалізації на різних територіальних рівнях. Органи публічної влади мають відшукати хоча б одну форму, що була б прийнятною для них.

Часто такі форми безпосередньо стосуються вирішення питань молоді та прямо впливають на життя місцевих молодих людей. У таких випадках і створюється партнерство між органами влади та молодіжними організаціями, за допомогою якого організації отримують підтримку, необхідну для покращення життя молоді у місцевому суспільстві. Наприклад, структурне фінансування може бути дуже корисним для молодіжних організацій з маленьким досвідом фандрейзингу чи організацій, що не мають штатного персоналу, який компетентний щодо фінансових питань.

Молодіжні організації можуть отримувати від органів місцевої влади фінансову підтримку для проведення своїх програм та заходів. Такі заходи плануються та реалізуються незалежно від органів влади, хоча кошти виділяються на програми, що відповідають стратегічним завданням реалізації молодіжної політики. Тривають дискусії щодо того, наскільки такі програми та заходи є дійсно незалежними, адже підтримка надається лише на напрямки, що відповідають політичним пріоритетам органів місцевої влади громади.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що запропоновані нами новації у методичному забезпеченні співпраці суб'єктів молодіжної політики спрямовані на посилення інституційної спроможності організацій громадянського суспільства у процесах взаємодії із органами влади щодо формування та реалізації молодіжної політики.

ВИСНОВКИ

У рамках кваліфікаційної роботи було проведено дослідження проблематики взаємодії організацій громадянського суспільства та публічної влади з метою формування та реалізації ефективної молодіжної політики. Отримані результати дозволили зробити такі основні висновки, що мають теоретико-методологічне та практичне значення для подальшого удосконалення предмета дослідження у практиках здійснення публічних політик та діяльності органів публічної влади.

1. Проблема участі громадських організацій у формуванні та реалізації молодіжної політики в рамках даного дослідження розуміється як суперечність між суспільно значущими цілями державної молодіжної політики та недостатньою залученістю до діяльності щодо її формування та реалізації організацій громадянського суспільства, що стримує розвиток партнерських відносин між владою та громадськістю та має негативні наслідки для розвитку демократичного суспільства.

2. Теоретичним аналізом основної проблеми нашого дослідження встановлено значний ступінь розробленості проблематики співпраці ОГС молоді та органів влади та можливості втілення теоретичних вишукувань у практику молодіжної роботи. У той же час, актуальність окремих теоретичних положень поступово знижується, а тому виникає потреба в удосконаленні методичного інструментарію на основі теоретичного переосмислення проблеми взаємодії громадськості та влади у виробленні молодіжної політики.

3. Досліджено стан молодіжного законодавства України та визнано, що номативно-правове забезпечення підтримки молодіжних організацій є одним із поточних пріоритетів національної молодіжної політики. До того ж воно останнім часом суттєво змінилося завдяки прийняттю Закону України «Про основні засади молодіжної політики» та затвердженню Національної молодіжної стратегії України до 2030 року.

4. На основі проведеного аналізу виявлено, що взаємодія громадських організацій з органами публічної влади у формуванні молодіжної політики базується на певних, адаптованих до сучасних умов інструментах, що в цілому дозволяють забезпечити реалізацію механізмів співпраці влади та ОГС у сфері державної молодіжної політики. Проте, ці інструменти не повною мірою інституціалізовано, особливо на місцевому рівні. Це зумовлює потребу в удосконаленні існуючих механізмів співпраці та побудови якісно нової моделі взаємодії стейкхолдерів молодіжної політики.

5. Доведено, що участь молоді не є самоціллю, а засобом для досягнення позитивних змін у становищі молодого покоління. За останні роки помітно зростає кількість ініціатив, що сприяють та посилюють залучення молоді на різних рівнях для підтримки молодих людей, молодіжних працівників, організацій та місцевих органів влади у сприянні розвитку та зміцненні конструктивної участі молоді на місцевому рівні. Один з таких інструментів – адвокація молодіжної політики.

6. Запропоновано використання моделі консультацій у роботі органів влади з молодіжними ОГС в умовах зрілості та організованості громадського молодіжного середовища, коли воно має певний успішний досвід громадської роботи. За відсутності такого досвіду, на наш погляд, варто для співпраці у сфері прийняття рішень використовувати модель комітету, яка заснована на представництві інтересів молоді.

7. У кваліфікаційній роботі теоретично обґрунтовано дефініцію «публічно-управлінський потенціал молоді», сутність якої вбачається у сукупності світоглядних, організаційних, економічних, управлінських та людських ресурсах молодого покоління, які сприяють його активній участі у громадському житті і дозволяють брати участь в управлінні державними справами та справами територіальних громад.

8. Обґрунтовано пропозицію щодо законодавчої зміни вікового діапазону для визначення демографічної верстви населення, що може бути віднесена до

«молодого віку». Запропоновано законодавчо закріпити встановлення такого діапазону в межах 14 – 44 років.

9. Рекомендовано до впровадження у практику діяльності органів влади деталізований зміст етапів побудови моделі співпраці у вигляді черговості кроків, які необхідно здійснити ініціаторам майбутньої співпраці.

10. Запропоновані новації у методичному забезпеченні співпраці суб'єктів молодіжної політики спрямовані на посилення інституційної спроможності організацій громадянського суспільства у процесах взаємодії із органами влади щодо формування та реалізації молодіжної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про основні засади молодіжної політики : закон України від 27 квітня 2021 р. № 1414-ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 28. Ст. 233.
3. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : закон України від 21 червня 2001 р. № 2558-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 42. Ст. 213.
4. Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року : указ Президента України від 12 березня 2021 р. № 94/2021. *Урядовий кур'єр*. 2021. 21 березня. № 50.
5. Про затвердження типових положень про молодіжні консультативно-дорадчі органи : постанова Кабінету Міністрів України від від 18 грудня 2018 р. № 1198. *Урядовий кур'єр*. 2019. 16 січня. № 9.
6. Баглик В. С. Підходи до формулювання поняття державної молодіжної політики як особливого напрямку діяльності Української держави. *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 1 (48). С. 20–24.
7. Бородін Є. І. Історія формування державної молодіжної політики в Україні (1991-2004 рр.) : монографія. Дніпропетровськ : Герда, 2006. 387 с.
8. Бородін Є. І. Державна молодіжна політика в Україні: процес формування та розвитку (1991 – 2004 рр.) : автореф. дис... д-ра іст. наук: 07.00.01 / Є.І. Бородін ; Дніпропетр. нац. ун-т. Дніпропетровськ, 2007. 34 с.
9. Гиренко Л. Реалізація елітогенезної місії молодіжної політики в діяльності органів місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. Вип. 4 (52). С. 213–216.
10. Головатий М. Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення. Київ : Наукова Думка, 1993. 325 с.
11. Головенько В. Молоде покоління України в алгоритмі суспільних процесів. *Український соціум*. 2006. № 2. С. 20–34.

12. Донченко Т. Основні моделі державної молодіжної політики: закордонний та вітчизняний досвід. *Ефективність державного управління* : Зб. наук. праць. 2009. Вип. 18/19. С. 126–133.

13. Донченко Т. Формування державної молодіжної політики в Україні: історико-правовий аспект. *Наукові праці*. 2009. Вип. 112. Т. 125. С. 141–143.

14. Дроздова Т. Модель молодіжної політики як умова формування методів залучення молоді до державно-управлінської діяльності. *Теорія та практика державного управління*. 2008. Вип. 4 (23). С. 286–291.

15. Канавець М. В. Вплив молодіжного руху на формування та реалізацію державної політики України : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія держ. упр.». Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2009. 20 с.

16. Канавець М. Потреби молоді в умовах соціально-економічних та ринкових трансформацій. *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. пр. ХарРІДУ. 2009. Вип. 2 (25). С. 308–315.

17. Коваль Г. В. Розвиток державної молодіжної політики: теорія, методологія, механізми реалізації : монографія. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили. 2013. 432 с.

18. Коваль Г. В. Молодіжний вплив громадських організацій на формування і створення державної молодіжної політики. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. 2013. Вип. 1. С. 122–131. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdypt>.

19. Коваль Г. В. Молодіжна політика і її розвиток: методологія, теорія, механізми для її реалізації. Миколаїв : Вид-во ЧДУУ ім. Петра Могили, 2014. 533 71 с.

20. Коваль Г. В. Практика міжнародних формувань та реалізації державної молодіжної політики. *Сер. : Державне управління*. 2011. Т. 123. Вип. 114. С. 22–45.

21. Кожушко Н. Обґрунтування моделі державної молодіжної політики в умовах розширення транскордонного співробітництва України. *Актуальні*

проблеми державного управління : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр». 2015. № 1 (47). С. 387–393.

22. Кулініч О. В. Механізми взаємодії органів державного управління та громадських організацій в реалізації молодіжної політики в Україні. *Механізми забезпечення соціальної безпеки на рівні регіону: практика реалізації* : монографія / В. Г. Бульба, С. О. Горбунова-Рубан, А. В. Меляков та ін. 2009. С. 220–232.

23. Лукашевич М. П. Особливості соціалізації української молоді в сучасних умовах. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2009. № 4. С. 34–36.

24. Метьолкіна Н. Б. Механізми формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління». Харків, 2009. 18 с.

25. Орленко М. В. Інституціоналізація молодіжних громадських організацій у сучасному політичному процесі України : автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02, Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв. 2016. 19 с.

26. Орлов В. В. Шляхи удосконалення регіональної молодіжної політики. *Економіка та держава*. 2008. № 6. С. 102–104.

27. Орлов В. В. Формування державної молодіжної політики в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Орлов Валентин Валентинович ; Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2009. 20 с.

28. Перепелиця М. П. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект). Київ : Укр. Інститут соціальних досліджень. Укр. центр політ. Менеджменту, 2001. 242 с.

29. Плоський К. В. Молодіжний громадський рух як чинник державотворення в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія держ. упр.». Київ, 2009. 20 с.

30. Радченко О., Крюков О. Державна молодіжна політика: основні поняття та принципи як архетипи формування та реалізації в публічному

просторі. *Публічне управління: теорія та практика*. 2014. Вип. 2 (спецвип.) (18). С. 142–147.

31. Руденко О. Теоретичні пошуки альтернативних моделей взаємодії держави та громадянського суспільства. *Розвиток громадянського суспільства в Україні: минуле, сучасність, перспективи* : колективна монографія. За заг. ред. О. М. Руденко, С. В. Штурхецького. Острог : ІГСУ, Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2014. 328 с.

32. Смокова Г. І. Інститути соціалізації як механізм реалізації державної молодіжної політики в Україні. *Політичне життя / Донецький національний університет імені Василя Стуса*. Вінниця : Вид-во ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. № 2. С. 69–73.

33. Сторожук Р. Соціалізація молоді як завдання реалізації молодіжної політики. *Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації* : мат. щоріч. міжнар. наук.-практ. конф., 31 жовтня 2007 р. у 2-х тт. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2007. С. 274–276.

34. Молодь Дніпропетровщини : Регіональна цільова соціальна програма, затверджена рішенням Дніпропетровської обласної ради № 154-9/VIII 03.12.2021 р. URL: oblrada.dp.gov.ua/region-programmes.

36. Штанська О. В. Зарубіжний досвід взаємодії молодіжної політики та політики зайнятості. *Теорія та практика державного управління*. 2010. № 4. С. 82–91.

37. Шуст Н. Б. Інноваційна діяльність молоді: сутність, структура, функції. Вінниця : Вид-во Вінниц. мед. ун-ту, 2000. С. 16.

38. Advocacy kit, Advocates for Youth, Washington, DC, n.d. Boukobza, E., Keys to participation. A practitioners' guide, Council of Europe, 1998.

39. Co-management. A practical guide. Seeking excellence in youth participation at a local level, Peace Child International, 2006.

40. Discussing global issues: what is participation? UNICEF, United Kingdom, 2004.

41. Doorley, J., "Synthesis report on the work of the Council of Europe's Directorate of Youth and Sport in the field of youth participation and democratic citizenship between 2003 and 2005 and an analysis of current trends in youth participation and recommendations for future action", CDEJ (2006)4, Strasbourg, 2006.
42. Dussap, A. and Merry, P., (eds), "Project management T-kit", Council of Europe and European Commission, 2000.
43. Forbrig, J. (ed.), Revisiting youth political participation, Council of Europe, 2005.
44. Golombek, S. (ed.), What works in youth participation: case studies from around the world, International Youth Foundation, 2002.
45. Hart, R. A., Children's participation from tokenism to citizenship, UNICEF Innocenti Research Centre, Florence, 1992.
46. Jans, M. and De Backer, K., Youth (work) and social participation. Elements for a practical theory, Flemish Youth Council JeP!, Brussels, 2002.
47. Kirby, P. and Bryson, S., Measuring the magic? Evaluating and researching young people's participation in public decision-making, Carnegie Young People Initiative, London, 2002.
48. Kovacheva, S., Keys to youth participation in eastern Europe, Council of Europe, 2000.
49. Lauritzen, P., "Essentials of a youth policy in the Council of Europe", unpublished paper, 2006.
50. Marx, M., Finger, W. and Mahler, H. (eds), Youth participation guide: assessment, planning, and implementation, Family Health International, 2005.
51. McAuley, K. and Brattman, M., Hearing young voices. Executive summary, Open Your Eyes to Child Poverty Initiative, Ireland, 2002.
52. McGachie, C. and Smith, K., Youth participation case studies, Ministry of Youth Affairs, New Zealand, 2003.
53. Networking for policy change. An advocacy training manual, The Policy Project, 1999.

54. People & participation. How to put citizens at the heart of decision-making, Involve, 2005.

55. Smokova H. State youth policy in Ukraine: concepts and essence. European political and law discourse. Praha: Berostav družstvo. 2019. Vol. 6. Iss. 5. S.137– 143.

56. Torjman, S., What is policy?, Caledon Institute of Social Policy, 2005.

57. Weafer, J., (prep.) and Woods, M. (ed.), “Jigsaw of advocacy”, COMHAIRLE, 2003.

58. The World Programme of Action for Youth. United Nations. NY. 2010. 75 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Додаток 2

до додатка до рішення
обласної ради

ПОКАЗНИКИ

оцінки ефективності виконання регіональної цільової соціальної
програми «Молодь Дніпропетровщини» на 2022 – 2026 роки

І. Кількісні показники виконання програми

Назва напрямку діяльності (пріоритетні завдання)	Найменування показника	Усього за програмою	Значення показника за роками				
			2022	2023	2024	2025	2026
1. Підвищення рівня компетентностей молоді, у тому числі громадянських	Кількість проведених заходів	285	57	57	57	57	57
	Кількість залучених осіб	35500	7100	7100	7100	7100	7100
2. Підвищення рівня культури волонтерства серед молоді	Кількість проведених заходів	35	7	7	7	7	7
	Кількість залучених осіб	3250	650	650	650	650	650
3. Активізація залучення молоді до процесів ухвалення рішень	Кількість проведених заходів	140	28	28	28	28	28
	Кількість залучених осіб	16750	3350	3350	3350	3350	3350
4. Зміцнення соціальної згуртованості молоді	Кількість проведених заходів	65	13	13	13	13	13
	Кількість залучених осіб	41250	8250	8250	8250	8250	8250
5. Виконання програм для підготовки фахівців, які працюють з молоддю, у тому числі програми «Молодіжний працівник»	Кількість проведених заходів	60	12	12	12	12	12
	Кількість залучених осіб	1500	300	300	300	300	300
6. Забезпечення функціонування молодіжних центрів	Кількість проведених заходів	125	25	25	25	25	25
	Кількість залучених осіб	6250	1250	1250	1250	1250	1250

Продовження Додатка А

7. Сприяння створенню умов для розвитку спроможності інститутів громадянського суспільства	Кількість проведених заходів	125	25	25	25	25	25
	Кількість залучених осіб	13500	2700	2700	2700	2700	2700
8. Здійснення експертно-аналітичних, інформаційних та підсумкових оціночних заходів	Кількість проведених заходів	40	8	8	8	8	8
	Кількість залучених осіб	11375	2275	2275	2275	2275	2275
9. Здійснення молодіжного співробітництва	Кількість проведених заходів	10	2	2	2	2	2
	Кількість залучених осіб	100	20	20	20	20	20

II. Якісні показники виконання програми

Програма забезпечить:

зростання чисельності молоді, яка бере участь у заходах неформальної освіти та усвідомлює необхідність навчання протягом життя;

підвищення рівня компетентностей молоді та молодіжних працівників області (знань, умінь, навичок тощо), у тому числі фінансової та цифрової грамотності, медіаграмотності, правової спроможності для активної участі молоді в суспільне життя громади з метою професійного розвитку та провадження підприємницької діяльності;

зростання чисельності молоді зі сформованим відповідальним ставленням до власного здоров'я;

зростання чисельності молоді, яка має знання та навички з планування сім'ї та репродуктивного здоров'я;

підвищення рівня інформованості суспільства про потреби молоді, у тому числі молоді з числа осіб з інвалідністю, та підвищення ступеня її інтеграції;

збільшення числа молоді, яка бере участь у діяльності інститутів громадянського суспільства та молодіжних центрів, має досвід волонтерської діяльності, бере участь у процесах ухвалення рішень;

інформування молоді про форми безпосередньої участі у суспільному житті;

взяття участі у проєктах у рамках здійснення обмінів молоддю у партнерстві з іншими державами та міжнародними організаціями;

навчання, у тому числі за програмою «Молодіжний працівник», представників інститутів громадянського суспільства та фахівців, які працюють з молоддю;

отримання відповідних компетентностей для підвищення рівня спроможностей та якості діяльності представників молодіжних центрів.

Перший заступник голови обласної ради

Г. ГУФМАН